

At za koristi delavskega
judstva. Delavci so opravi-
čeni do vsega, kar pro-
ducirajo.
—
This paper is devoted to
the interests of the work-
ing class. Workers are
entitled to all that they
produce

PROLETARIAT

Entered as second-class matter, Dec. 6, 1907, at the post office at Chicago, Ill., under the Act of Congress of March 3rd, 1879.

Office: 4008 W. 31. St., Chicago, Ill.

Delavci vseh dežela, združite se!"

PAZITE
na številko v oklepaju, ki
se nahaja poleg vsakega
naslova, priloge ali na-
slova spodaj ali na
ovitku. Ako je (583)
številka .....
tedaj vam s prihodajo šte-
vilko naslova lista poteče
naročnina. Prosim, po-
novite jo takoj.

ŠTEV. (NO.) 582. SLOVENSKO GLASILO JUGOSLOVANSKE SOCIALISTIČNE ZVEZE. CHICAGO, ILL., dne 6. novembra (Nov. 6.) 1918. LETO (VOL.) XIII.

Razpad Avstrije.

Kar je moralo priti, je naposled prišlo: Avstro-Ogrske ni več. Razpadla se je v svoje sestavine in na njenih razvalinah si grade narodi nove domove. Čehi so razglasili svojo neodvisno republiko. Na Dunaju se je ustanovila vlada — brez Habsburžanov — za nemške kraje Avstrije, Ogrski parlament je izjavil, da so stiki z Avstrijo in drugimi deželami prekinjeni. V hrvaškem saboru je razglašena neodvisnost Hrvaške, Slavonije in Dalmacije. Bosna se združuje s Srbijo.

Stare monarhije ni več. Proces pač še ni dovršen. Dasi se Galicija neodvisno pridruži Poljski, vendar še nimamo o tem jasnih vesti. Tudi še manjkajo poročila o Rusnih, Slovenceh, avstrijskih Italijanih in Furlanih, o Rumunih na Erdeljskem. A tudi če bi se bili že ti narodi konstituirali, se to še ne bi moglo smatrati za definitivno rešitev vseh problemov, ki so preveč komplicirani, da bi se mogli razvozljati v taki naglici, brez težav in — brez konfliktov.

Avstro-Ogrske ni več, ali to, kar naj pride na njeno mesto, se šele poraja, in poroda ni brez bolečin. Toda največja ovira — obstanek avstro-ogrške monarhije — je premagana, in vse, kar mora še priti, bo lažje od te največje naloge.

Vsekakor pa si je treba biti na jasnem, da bo v drugem dejanju te drame še mnogo težav in mnogo sporov, ki se ne dajo odstraniti enostavno z razglasom te ali one nove državne oblike. Narodi so se med sabo pripravili, dokler je obstajala Avstro-Ogrska: pri delitvi morajo ti spori postati akutni, in ker se v takem položaju najmočnejše zbude strasti, ni nikakor izključeno, da pride tudi do bojev ne le v politični obliki, temveč tudi z bralno silo.

O vprašanju, kaj pripada temu in kaj onemu narodu, so se mnenja v Avstriji vedno razhajala. Politične in administrativne meje v habsburški monarhiji se niso vjemale z narodnimi mejami in nikdar ni bil v tem reakcionarnem cesarstvu napravljen resen poizkus, da bi bil vsak narod dobil tisti teritorij, ki mu po pravici pripada. To se bo sedaj maščevalo, ker se bo vsa množina križajočih se interesov pojavila z elementarno silo in razveljavila sovraštva, ki bodo zelo ovirala delo konsolidacije in lahko povzročijo hude in nevarne krize.

V tem, kar je nekaj biva avstro-ogrška monarhija, so sporna vprašanja na vseh koncih in krajih. Ne enega naroda ni, ki ne bi imel preprirov na več strani. Pri tem se seveda ni čuditi, da si vsak izbira tista načela, po katerih bi se vprašanja rešila najugodnejše za njegove interese. Ta se sklicuje na historično pravo, oni na naravno, tretji na čisto narodno načelo; a pogostoma se kakšen narod v enem slučaju sklicuje na ta princip, v drugem pa na onega, in logika njegovih besednikov prihaja sama s sabo v nasprotje.

Brez teh komplikacij so pa razmere same na sebi dovolj težke, ker je tekom časa nastala velika množina narodnih mešanih okrajev, katere bi vsaka skupina rada reklamirala zase. Takih zmešanih situacij je ravno za Slovence čedno število. Na Štajerskem in Koroškem se meša slovensko prebivalstvo z nemškim, na Primorskem z italijanskim, na Ogrskem z madjarskim. Nič ni dvomiti, da nastanejo iz tega spori, kajti Nemci bodo gledali, da razširijo svojo posest čim bolj proti jugu, Italijani si bodo hoteli utrditi postojanke na vzhodni jadranski obali, Madjari ne bodo drage volje oddali ogrskih Slovencev, sklicujoč se na enotnost ogrske države.

Ali podobnih konfliktov se bo na severu in jugu, na vzhodu in zapadu pokazalo toliko, da bo marsikdo šele sedaj spoznal, kako kompliciran problem je pravzaprav bila avstro-ogrška monar-

hija. Na Češkem na primer je že oživel zarodek spora. V Libereu se je ustanovila posebna vlada za "Deutsch-Bohemen", in ker stuje Čehi na stališču historičnega državnega prava in smatrajo Češko, Moravsko in Šlezijo za enotno, nerazdeljivo državo, je konflikt neizogiben. Obenem pa imajo Čehi spor tudi s Poljaki, zahtevajočimi tešinski okraj v Šleziji za združeno Poljsko.

Na drugi strani so Poljaki v sporu z Rusiji. Za prve je Galicija nepreporno enotna, Poljski pripadajoča dežela, dočim postavljajo Rusini same sebe za priče, da žive po vzhodni Galiciji, vsled česar da pripada ta del dežele njim.

Na Ogrskem si ustanavljajo neodvisno državo, Ali razglašajo jo enostavno s tistimi mejami, ki jih je imela doslej, odstevši edino Hrvaško. Proti temu bodo protestirali vsi nemadjarški narodi, katerih svota znaša skoraj polovico vsega ogrskega prebivalstva; Madjari pa se bodo gotovo branili na vse kriplje, da bi se njih država tako radikalno zmanjšala.

Dedščina, ki jo je Avstro-Ogrska zapustila svojim narodom, torej za prvi čas ne bo prijetna. Njeno sitnost bodo občutili vsi narodi, a nadlegovala bo Evropo sploh in skoraj ves svet. Kajti z vsemi temi konflikti se bo neizogibno morala baviti mirovna konferenca in morda še kakšne druge internacionalne institucije.

Kakor v vsakem slučaju, kadar se morajo važni problemi praktično rešavati, se bo tudi tukaj pokazalo, da je vsaka teorija siva. Za doslej avstrijske narode prihaja doba, ko naj se zanje uveljavi načelo samoodločevanja. Opravičenost tega nauka je brez vsakega dvoma. Narodna svoboda je pravzaprav obsežena v tem principu. Ali nezadostnost vsake take teze se pokaže, čim se hoče iz nje napraviti dogma.

Dve narodnosti živita na skupnem teritoriju; kako naj se tukaj uveljavi samoodločevanje? Katera teh dveh narodnosti naj odloča, kam bo pripadalo skupno ozemlje? Lahko bi se vzela železna doščena doktrina na pomoč, pa reklo, da vsak vsak tak teritorij zase glasuje, kaj da hoče. Ali tedaj bi se lahko zgodilo, da bi nastale najbolj nevarne konstelacije ali pa da bi se nekateri kraji popolnoma razdrobili. Kako naj bi se na primer uredile razmere, če bi mariborski okraj glasoval, da hoče pripadati Sloveniji, brežiški bi se pa izrekel: za nemško Avstrijo?

Ves ogromni kompleks takih vprašanj se ne more rešiti drugače, kakor s kompromisom, katerega si je prav lahko misliti brez efektivne škode za katerikoli del. Idealno nacionalne države, take, ki bi obsegala absolutno le člane enega naroda, a vse njegove člane, ne bo mogoče ustanoviti ne ene na razvalinah Avstrije. Vsak narod bo moral sprejeti kakšno tujo manjšino pod svojo streho, vsak bo moral potrpeti, da bo živel nekaj njegovih članov v področju drugega naroda.

Kadar bo tak kompromis dosežen, se bodo narodi vživeli v nove razmere in pot za zblizanje bo odprta. Ampak težava je v tem, kako naj se doseže tak kompromis, ker je več kakor gotovo, da bo vsak del-kolikor mogoče trmasto vztrajal na egoističnem stališču.

Vzajemne vojne vseh teh delov si pač svet ne želi in štiriletne britke izkušnje doslej Habsburžanom podvrženih narodov jih bodo najbrže odvržale od takih obupnih poizkusov, zlasti ker se morajo zavediti, da ne more biti odločitev z orožjem sama na sebi definitivna. Vprašanja avstrijskih narodov niso le njih lastna, temveč so internacionalna zadeva. Če se išče trajen mir, se ne sme reševanje problemov prepustiti slučajno občutnejšim delom, ampak poiskati se mora kolikor

mogoče najpravičnejši izhod. Kjer se prepri, se pa mora pravica iskati pred tretjo instanco, od katere se more pričakovati nepristranost.

Zdi se torej, da se bo morala likvidacija avstro-ogrške dedščine predložiti takemu nevtralnemu tribunalu, pred katerega bodo prizadeti narodi morali stopiti kor stranke, da zagovarjajo svoja stališča najboljšimi argumenti, kar jih imajo na razpolago, a da sprejmejo pravorek dotičnega sodišča kot definitivno rešitev.

Če se bo z vsemi temi kontroverzami bavila mirovna konferenca sama, ali če jih izroči mednarodnemu razsodišču, ki se pričakuje, da bo ustanovljeno za preprečitev novih vojn, ali če se ustanovi posebno razsodišče za ta namen, je postransko vprašanje. Glavno je, da se bodo problemi morali predložiti taki internacionalni instanci in da spoznajo to vsi prizadeti deli, ker jih to spoznanje lahko obvaruje sicer gotovih, uničujočih, a popolnoma nesmotrenih bojov.

Avstro-ogrška monarhija straši še po svoji smrti. Ali njen pogin je bil potreben in za Evropo je ta konec pravi blagoslov.

Predvsem ima svet eno monarhijo manj, in že to je velik napredek. V naši dobi je monarhija sama na sebi anomalija. Človeštvo se je kulturno že toliko povzpelo, da je misel na čredo, ki ne more živeti brez pastirja, zoprna in smešna. Monarhično načelo je v nasprotju s podobno stopnjo kulture, ki daje človeku samozavest in zbija v njem čustva opozicije zoper povsajenje posameznih družin na edini pedlagi rojstva. Moderno ljudstvo ne more verjeti v božjo milost, podeljeno "izbranim" rodbinam in rezervirano zključno zanje. Zgodovinska dinastija, ki nam kaže na prestolih tirane, krvoloke, idiote, norce, zločince, slabije, je preveč zgovorila, da bi mogla lepe fraze o posebnem poklicu izvoljencev preneti razum. Kjerkoli se umakne monarhija republikanski obliki vlade, spoznava ljudstvo dvajsetega stoletja v tem odstranitve ovire, ki je bila upoštevna napredku na poti.

Monarhija je v naši dobi anahronizem. Umevna je bila v fevdalnem sistemu, čigar smisel je bila organizacija od zgoraj navzdol. Ideja fevdalizma je bila absolutno nesvobodna. Kralj, povisan naslednik nekdanjih patriarhov, je bil kot božji reprezentant gospodar in lastnik. Njegova je bila zemlja, njegovo je bilo ljudstvo. On je bil krona vsega sistema, vir vseh pravice, neizogiben faktor, ki je dajal svojim grofom in baronom zemljo in ljudi v fevd. Zemljiško plemstvo ga je potrebovalo, da je moglo utemeljevati svoje privilegije in svojo oblast nad podložnimi tlačani.

S prihodom industrijalnega veka je vsa ta organizacija postala absurdna. Fevdalno plemstvo je izgubilo svoj pomen in poklic, ko je prišla mašina in poklicala meščanstvo na plan, ko so se eutera življenja preselila iz gradov v tovarne, ki je mesto dobilo pretežno veljavo nad deželo, ko je novo gospodarstvo namesto podložnosti zahtevalo iniciative. Novodobna trgovina, neizogibna posledica industrijalnega razvoja, je postavila veljavo denarja na prvo mesto. S produkcijo pomnoževano bogastvo ustvarja moč nove vrste, s katero se fevdalizem ne more meriti. To novo življenje zahteva tudi novo organizacijo, v kateri ni prostora za prežale figure preteklosti. A cesar je simbol take mindle družbe, vtelesenje moči, pa mora s svojo existenco, iščočo opravičenja in stremečo po sili za lastno ohranitev, nujno provocirati konflikte med svojimi reakcionarnimi potrebami in med naprednimi zahtevami časa.

Avstrijska monarhija je bila najočutnejši izraz v sedanost presajene preteklosti, ki se je po

sli hotela ohraniti pri življenju in je zaradi tega neprenehoma skušala navijati uro nazaj. Konstitucionalna monarhija je kompromis med ostanki fevdalizma in industrijalno-komercialnim meščanstvom. V sedanji družbi veljavni razredi ne potrebujejo cesarja; monarhična institucija z dinastičnimi privilegiji jim je le na poti. Ali kjer se meščanski revoluciji ni posrečila popolna odstranitev antagonistične podobe ali pa bi ji bile žrtve za popolno zmago prevelike, se je poravnala z monarhijo tako, da je prepustila cesarju titularno reprezentacijo, sebi pa s konstitucijo zavarovala faktično moč. Konstitucionalna monarhija je polovičarstvo; kjer se meščanstvo spriznani s fikejjo, vstajajo drugi razredi z zahtevo, da se odstrani krinka.

V Avstriji je dinastija izrabljala polovičarstvo, da bi nagnila tehtnico na svojo stran. Nikdar se cesar ni zadovoljil z zgolj reprezentativno vlogo, a da bi mogel biti faktičen vladar, je morala biti vsa politika reakcionarna. Z monarhičnega stališča je bilo popolnoma logično, da se je oviral razvoj industrije in protežirala aristokracija, kakor da je od Krkonos do Balkana še 18. stoletje. Industrija pomnožuje moč buržvazije in jo navaja, da hrepeni boljbolj po popolnem odločevanju, torej tudi po omejevanju kraljevske moči. Še nevarnejši sin industrije pa je tovarniški proletariat, čigar stremenje po emancipaciji svojega razreda ne priznava svetosti trona in krone.

Reakcionarnost avstrijske politike je bila trnasto posledna. Prihajal pa ji je na pomoč faktor, katerega se monarhizem v mnogih drugih deželah ni mogel posluževati. Nazadnjaštvo avstrijske politike se je branilo z nacionalnimi boji.

Naj so bila pota, po katerih so razni narodi prišli pod vladno Habsburžanov, kakršnakoli — bila so vsakovrstna od ženitve do očitnega rop — Avstrija ni v preteklosti, ko je bila možnost za to, ni cesar storila, da bi bila zblizala narode in jim napravila skupno življenje prijetno, kakor je storila n. pr. Švica, kjer žive Nemci, Francozi in Italijani v skupni državi, pa ne kažejo nobene želje po secesiji. Dokler je bilo količkaj upanja, da bi se tak namen posrečil, je Avstrija sistematično germanizirala. Ko so se vsi poizkusi izjalovili, je izrabljala narode za visoko politično igro. Iz njihovih nasprotij in bojov je črpala moč dinastije in njene vlade. Medtem ko so narodi vsled večinih konfliktov postajali impotentni, se je nad njimi kljub vsem konstitucijam in parlamentom utrdila prava avtokracija, služeca edino interesom dinastije in njenih klink.

Obstanek Avstro-Ogrske je oviral vse njene narode. Živeči v ugodnem geografičnem položaju sredi Evrope, kjer so imeli stike z zapadom in vzhodom, s severom in jugom, na ozemlju z vsakovrstnim prirodnim bogastvom, z rodovitnimi polji in pašniki, z vodami, ki so omogočale komunikacijo na vse strani, z izhodom na morje, talentirani v znanosti in umetnosti, pridni in okretni v industriji in agrikulturi, se vendar niso mogli primerljivo uveljaviti med ostalimi narodi sveta in razviti svojih moči. Politično je bilo njih življenje bezaško, ker je vse absorbirajoči nacionalni boj onemogočal vsako povzdigo politike na višjo stopnjo; gospodarsko so zaostali sto let za možnostjo; kulturno so se povsod zaletavali v kitajske zidove.

A dočim je bila monarhija zanje pekel, je bila za Evropo spodnišnica. Vedno se je bilo treba bati iskre, ki povzroči eksplozijo, in požar, ki se je vnel leta 1914., je bil naravna, neizogibna posledica sistema.

Za avstrijske narode je razpad monarhije osvoboditev iz ječe, za Evropo rešitev trajne nevarnosti.

Ideja, ki zmaguje.

Če je Slovensko Republičansko Združenje kdaj moglo biti zadovoljno, je lahko sedaj, ko je na vsej črti zmagala glavna ideja, za katero se je borilo. Vse, zaradi česar so nas napadali, blatili, obrekovali in denuncirali, se danes blešči v jasni svetlobi; tisti, ki so branili nesrečno Krfsko deklaracijo, glavni razlog vsega nasprotstva, vir vseh naših bojov, se je sedaj sami svečano odrekajo, za utemeljitev svojega koraka pa navajajo dogodke, ki na najodločnejši način potrjujejo argumente, s katerimi smo se mi bojevali proti paktu z vlado gospoda Pašića.

Jugoslovnsko Narodno Vijeće v Washingtonu je dne 1. novembra objavilo obširen proglas, s katerim se obrača do Jugoslovanov v Zedinjenih državah, in razlaga v njem, zakaj ne priznava več Krfske deklaracije.

V uvodu razlaga ta razglas deklaracijo na svoj način, češ da ni mogla biti točka o dinastiji Karagjorgjević nič drugega kakor "želja, sugestija, predlog". Potem pripoveduje, kaj je "Narodno Vijeće" pričakovalo, rekoč:

"Mi ovdje u Americi vodili smo najlojalnije i u najboljoj vjeri propagandu za ideje Krfske deklaracije, dokazujući demokratski duh kralja Petra te opravdanost nade, da je njegov sin Aleksan-

dar, koji je prošao kroz tešku školu nevolje, biti dorasao velikoj zadaći koja mu je namijenjena u budućnosti. Očekivali smo od kralj. srpske vlade, da će fe jugoslovnski problem u svojoj cjelosti zastupati pred saveznicima, te tražiti odučeno ujediničenje naše cjelokupne narodne teritorije koja se — kako Krfska deklaracija s pravom ističe — "bez povrede životnih interesa cjeline ne bi smjela krunjiti".

Temu sledi konstatiranje, ki bi se lahko imenovalo priznanje razočaranja, in se glasi:

"Naše se nade na žalost nisu ispunile. Da je kralj Petar, koji svoju krunu ima da zahvali volji garda, te koji je jednom očitovao da nijz van krunjeni predsjednik republike, pa da se više ponosi povjerenjem svog naroda nego li krunom — da je, velimo, iza Krfske deklaracije stavio svoj krunu na raspolaganje narodu koji ga je njome ovjenčao, time, da će primiti novu krunu od sveukupnog naroda jugoslovnskog, ako ga odlikuje svojim povjerenjem, bio bi time vjerojatno osigurao i monarhiju i dinastiju. Na žalost izostao je ovaj svestrano očekivani gest.

Kralj. srpska vlada, sa svoje strane, umjesto da je iznijela i zastupala pred saveznicima program jugoslovnski u smislu Krfske deklaracije,

stala je raditi sad za Proširenu, sad za Veliku Srbiju.

U pogledu prve imali se je još zimus sondirati američka vlada, u pogledu druge predložili cijeli niz činjenica, a i nedavne izjave Pašićeve, iz kojih sledi da bi se, po njegovom mišljenju, ujediničenje Jugoslovena imalo da provede "pod egidom Srbije."

PRITOŽBE NARODNEGA VIJEĆA.

Da podpre svoje očitke proti oficijelni srbski vladi, navaja razglas celo vrsto faktov v naslednjem:

"Kad je zimus prispjela ovamo srpska misija, pružila se njezinom predniku g. Vesniću jedinstvena prilika, da sa najuglednije govornice svijeta — u kongresu Sjedinjenih Država — razloži urbi et orbi jugoslavnski problem, te brani i ustrži pravredno riješenje njegovo. Unatoč našem odlučnom zahtjevu, g. je Vesnić, slededeći očividno instruke svoje vlade, propustio th jedinstveni u historiji priliku, govoreći o svačemu, samio ne o onome, što je morao da govori: o pravdnosti jugoslovnskih narodnih težnja. Drugdje, na putovanju misije kroz Sjedinjene Države, govorio je američkom svijetu o Keltima, o umjetničkoj ne-

dostatnosti Franklinovog spomenika u Washingtonu, ili kako daleko nose verdunski topovi. O jugoslovnskom pitanju je šutio.

Upoće istupila je srpska misija isključivo kao srpska. Tražeći pomoć američku za rekonstrukciju Srbije, nije se htjela da sjeti opustošenih predjela, popaljenih sela i upropaštenih porodica u Bosni-Herzegovini, Srijemu i drugdje.

Unatoč prosvjedu pretežne većine naših iseljenika u Americi srpska je vlada držala kuo svog glavnog konzula čovjeka, koji je i sam i preko svojih novina uporno radio protiv jugoslovnske ideje. Napokon ga je obusala hvalom i slavom.

Srpska vlada izaslala je u Ameriku potpu-kovnika Milana Pribičevića kao šefa vojne misije za sakupljanje jugoslovnskih dobrovoljaca. Dok je g. Pribičević svim silama radio oko povjerene mu zadaće, počasnii generalni konsul kraljevine Srbije u New Yorku, izravno i neizravno po svojim organima, sprečavao je rad g. Pribičevića, dok napokon nije morao napustiti svoju misiju. Kad se je povratio, spofitavali su mu, da je opasan Jugosloven, i nada sve sukob sa rečenim konsulom uz kojega su bili svi zvanični srpski krugovi.

Vlada koja je imala da zastupa ujediničenje naše narodne teritorije u jednu jedinstvenu drža-

vu, imenovala je poslanika na "dvoru" ernogorskog kralja Nikole, koji je hrabro, nikad ne pobedjenu vojsku ernogorsku predao i izdao Austriji, te koji u bizantinskom licemjerstvu zagovara republiku Jugoslaviju — dakako u pretpostavi da joj on bude gospodarom. Imenovavši samo poslanika kod Nikole Petrovića, koji se, bez tuđinske oružane pratnje, neće usuditi da povrti u zemlju koja je izdao neprijatelju, srpska je vlada moralno prisilila američku da i ona primi poslanika bivšeg ernogorskog kralja — što je na veliku štetu jugoslavenskog državnog ideala.

Sveopći je dojam, da je pravi razlog besprimjernom u diplomaciji postupku sa poslanikom Mihajlovićem bio njegov rad za jugoslavensku ideju. On je brutalno kažnjen, jer je radio za Jugoslaviju.

Dok je srpska vlada, u protimbi sa Krfskom deklaracijom, svagdje i vazda samo radila za Srbiju, Povećanu ili Veliku, usvajala je sebi isključivo pravo da austro-ugarske Jugoslovene predstavlja ona sama, naročito bez saučesća Jugoslavenskog Odbora; i dakako "predstavlja" u smislu srpskom i velikosrpskom.

Već iz ovo nekoliko činjenica proizlazi, da je srpska vlada radila protivu slovu i duhu Krfske deklaracije — da ju je prekršila. Ova dakle ne obvezuje više nikoga, naročito u koliko se može da tumači kao protivna potpunom samoopredjeljenju naroda.

No mi ne kidamo samo sa Krfskom deklaracijom, već i sadanjem Srbijanskom vladom.

Vlada koja je sa Jugoslavenskim Odborom stvorila Krfsku deklaraciju, nosila je na sebi biihje koalicione, te se je s toga mogla da smatra izrazom narodne skupštine, dakle naroda, koji, radi tuđinske okupacije, nije mogao da u izborima oči-

tuje svoje mišljenje. Medjutim je koaliciona vlada zamijenjena vladom samo jedne stranke, koja jedva da ima većinu u skupštini; pa kako je ovaj već pred više od četiri godine — uoči svjetskog rata — isteko mandat, teško da i samo odražuje pravu misao naroda kraljevine Srbije.

Današnja se dakle srpska vlada ne može smatrati predstavnicom naroda kraljevine Srbije.

EGIDA KRALJEVINE SRBIJE.

Pomemben je u proglašenoj sledeći odstavek: "Paševa "egida Srbije" krije u sebi i veliku opasnost.

Stožerni je postulat deklaracije ujedinjenje troimenog naroda našeg i njegove teritorije u jednu novu državu, u kojoj će sva tri imena biti posve ravnopravna; dočim bi, prema Pašićevoj osnovi, austro-ugarski Jugosloveni imali da udju u postojeću Srbiju. "Egida Srbije" znači ne samo da bi se srbijskom dijelu naroda na štetu ostalih priznao povlašten položaj, već da bi se ovima a priori nametnulo monarkijski ustav i nametnula dinastija srpska.

To bi bila teška povreda narodnog prava samoopredjeljenja: Nitiako i pod nikakvom izlikom ne smije se ovo složerno narodno pravo da izigrati.

ODOPEV DEKLARACIJI.

Mi se tim laglje odričemo čitavih Krfske deklaracije i srpske vlade, što su veliki svjetski događaji iz temelja promijenili položaj Jugoslovena.

Sjedinjene Države Američke priznale su "u potpunom mjeri pravednost narodnih težnja Jugoslovena za slobodom". Čak je odlični predstavnik najveće svjetske demokratije naročito istakao da naš narod ima sam da odluči o svojim pravima i o

svim udesu kao član velike porodice civilizovanih naroda.

Ne treba da žalimo danas za Krfskom deklaracijom; dok nam je priznati predvodnik cijelog čovječanstva svečano priznao ne samo pravo samopodluke, već i samu državnu nezavisnost. To je hiljadu puta više od Krfske deklaracije. Izjava predsjednika Wilsona od 19. oktobra je Magna Charta Jugoslovena.

NOV POLOŽAJ.

Če ima logika u kaj pomena, tedaj po vsej pravici lahko pravimo, da je "Jugoslovansko Narodno Vijeće" s tem svojim proglašom samo opravičilo existenciju in delo Slovenskega Republičanskega Združenja. Kajti s tem, s čimer je Slovensko Republičansko Združenje začelo, končuje sedaj Jugoslovansko Narodno Vijeće.

Podlaga za ustanovitev S. R. Z. je bila čieaska izjava, ki je na najnedvomnejši način naglašala pravico samoodločevanja. Naj se obrneča Krfska deklaracija, kakor se hoče, načeln samoodločevanja je nasprotovala. Če ne bi bilo drugega, kakor 13. točka, ki je priznala kralju pravico sankcije, bi bilo načelo samoodločevanja s tem kršeno. Zaradi tega ni S. R. Z. moglo priznati Krfske deklaracije, in iz enakega razloga ni moglo biti v zvezi z nobeno organizacijo, ki je stala na podlagi te deklaracije.

Sedaj se lahko pravi, da je Krfska deklaracija definitivno mrtva. Dobila je smrtne udarce že z izjavo ameriške vlade, da je ne more priznati. V grob je bila položena dne 19. oktobra, ko je predsednik Wilson povedal avstrijski vladi, da bodo o jugoslovanskih zadevah Jugosloveni sami odločali. Sedaj ji je "Jugoslovansko Narodno Vijeće" navalilo kamen na grob.

SLOVENSKO REPUBLICANSKO ZDRUŽENJE

Sedež v Chicagi, Ill.

IZVRŠEVALNI ODBOR:

August Ančič, Marj Ančič, Filip Godina, Frank Kerže, Martin V. Konda, Ethel Kristan, Math. Pogorelec, J. N. Rogelj, Anton J. Terbovec, Jož Zavertnik.

NADZORNI ODBOR:

Ivan Kresič, J. Kvartić, J. Owen, Matt Petrović, Fr. Veranič.

CENTRALNI ODBOR DO NOVEGA

KONSTITUIRANJA:

John Ermene, Joseph Fritz, Joseph, Ivanetić, J. Judnič, Ivan A. Kaker, Anton Motz, Frank Mravlja, Jacob Muha, K. H. Poglodič, John Rezel, Joseph Steblaj, Frank Šavs, Frank Udovič, Charlie Vesel, Andrew Vidrih, Štefan Zabuc, John Kalan, Anton Zlogar, Louis Truger.

(Opomba. — Naslov za pisma in denarne pošiljatve je sledeči: Anton J. Terbovec, Box 1, Cicero, Ill.)

IZJAVA.

Dne 15. oktobra je v Jolietu, Ill., zborovalo 19 slovenskih katoliških duhovnikov, ki so se spomnili na usodo slovenskega naroda prav tisti trenotek, ko je bila narodu na najslavnostnejši način priznana pravica, da odloči sam o svoji usodi in mu je bila vesled tega pomoč omenjenih poželnih gospodov najmanj potrebna. Dokler je bilo res boja in dela, so rimski pastirji čepeli v

svojih farovžih kakor murini v svojih luknjah, pa čakali, da pobero smetano, kadar pride mleko na mizo.

Sedaj, ko se je Avstrija razpočila, kolikor je dolga in široka, sedaj, ko je pravica samoodločevanja že zavarovana, sedaj, ko poslušajo Jugosloveni nekdanji Avstro-Ogrske že kot neodvisen narod, prihajajo gospodje z izjavami, za katere ni treba nobenega poguma več. Eksekutiva Slovenskega Republičanskega Združenja se sploh ne bi bavilo s to malopomembno, ker prepoznano izjavo, če se ne bi bilo gospodje, ki niso reprezentirali niti svojega stanu, kaj pa še narod, po svojem najglobejšem nagonu zaleteli v S. R. Z. s sledečimi besedami:

7. Da obsojamo ono politično združenje med nami američkimi Slovenci, katerega socialistični voditelji, ki nimajo nobene zaslonbe v narodu v starem kraju, hočejo na premeten način pod krinko takozvanega Republikanskega Združenja znesti med Jugoslovene v Ameriki razdor in nekaj, kar ni nič drugega, kakor goli boljševidem v jugoslovanski obliki.

"Obsodba" ljudi, ki so se tako pozno zdravili, nas prav malo boli; bolj neprijetno bi nam bilo, če bi nas taki gospodje hvallili. Toda ker je par listov objavilo to izjavo in se molk v javnosti prepogostoma napačno tolmači, moramo na imperitino točko te izjave pripomniti par besed v interesu tisočerihi članov naše organizacije.

Duhovniški izjavaiše se lažejo, govoreči o "socialističnih voditeljih S. R. Z.", kajti v izvrševalni odbor so bili izvoljeni člani brez obzira na njih strankarsko-pripadništvo, v centralnem odboru so

člani prav tako brez obzira na strankarstvo, in konvencija, najvišja instanca organizacije, je imela za delegate člane vseh strank od socialistične do katoliške.

Kar se tiče zaslonbe v starem kraju, razkrivajo prav dogodki zadnjega časa, da je ima program S. R. Z. največ. Razdor med Jugoslovene so zanesli tisti, ki so jim hoteli a priori vsiliti neko dinastijo in dovoliti nekemu kralju, da s svojo sankeijo avtokratično določa o usodi našega naroda. Govoreči o "boljševidizmu" bi gospodje kazali, da nimajo pojma, kaj je boljševidem, ne kaj je Slovensko Republičansko Združenje in njega program, če ne bi bilo bolj verjetno, da rabijo take izraze enostavno iz hudobnega namena. Program Slovenskega Republičanskega Združenja je javen, njegovo delo je enako javno; kdor očita organizaciji kljub temu "boljševidem", je torej zavzden obrekovalec.

Izvrševalni odbor S. R. Z.

Izkaz prispevkov za Slov. Repub. Združenje, meseca oktobra 1918.

Ženska kraj, org. S. R. Z. v Clevelandu, O., \$350.00; — dr. Boginja Svobode št. 193, SNPJ., \$2.70; — kraj. org. v Ely, Minn., \$12.64; — Fr. Pervinšek, Staunton, Ill., \$1.00; — kraj. org. Swanson Bay, B. C., \$25.00; — kraj. org. Aurora, Ill., \$2.00; — dr. Delavski Venec, št. 221, SNPJ., in Frank Žagar, Terre Haute, Ind., \$5.00; — kraj. org., Newburgh, O., \$5.00; — kraj. org., W. Frankfort, Ill., \$10.75; — kraj. org. v Browder, Ky., \$10.50; — kraj. org. v Virden, Ill., \$3.40; — pevsko dr. Slovan, Pullman Ill., \$13.47; slovenski vojaki

Za njeno usodo je bilo to sicer nepotrebno. Nota predsednika Wilsona je popolnoma zadostovala, da so Jugosloveni v nekdanji Avstro-Ogrski lahko sami vzeli svoje zadeve v roke. Oni si seveda ne dajo vezati rok z nobeno Krfsko deklaracijo. Usoda Jugoslovanov je sedaj faktično odvisna od njih samih in, kar se tiče eventualnih spornih vprašanj, tretjimi, od mirovne konference.

Vendar pa pozdravljamo proglašeno Jugoslovansko Narodno Vijeće, ker odpravlja največji kamen razdora iz jugoslovanskih razmer v Ameriki. Dasi je odločanje o bodoči narodni usodi prešlo v roke naroda v demovini, stoji pred američkimi Jugoslovani še velike naloge, in v mnogih ozirih bo, preden se definitivno sklene mir, neprimerno več dela, kot ga je bilo doslej.

S tem, da je Vijeće preklelo Krfsko deklaracijo, je omogočena pot do sporazuma in do skupnega dela v zadevah, ki so skupne vsemu narodu. Kakor smo že nekolikokrat naglašali, ni v ta namen treba nobene pojavitve obstoječih organizacij v eno. Razloge za to smo že navedli in v tem oziru se ni nič izpremenilo. Ampak cela vrsta nalog se bo pojavila, ki jih bo veliko lažje izvršiti, če se pokaže pred javnostjo sloga v vprašanih, v katerih je mogoča. Kakor so v stari demovini vse stranke, od klerikalne do socialistične, združene za ta namen, ne da bi bila katera opustila svoj lastni program, tako bi bilo to mogoče v Ameriki sedaj, ko je načelo samoodločevanja z odstranitvijo Krfske deklaracije res priznano, in ko prvi Narodno Vijeće v svojem proglašu z ozirom na Jugoslovanski Narodni Svet v Zagrebu samo:

"Dok imademo ovakovog zastupnika, možemo se tješiti čubitkom današnje srpske vlade koja je svojom neiskrenošću i dvoiličnošću upropastila i sebe i — držimo — srpsku dinastiju."

v Camp Perry, O., \$25.00; — kraj. org. v Coalton, Okla., \$4.75; kraj. org. v South Fork, Pa., \$2.75; — Jos. Hitti, Camp Sherman, O., \$2.00; — kraj. org. Wabon, Colo., \$6.50; — kraj. org. v Eveleth, Minn., \$4.80; — kraj. org. v Lloydell, Pa., \$20.00; — kraj. org. v Winterquarters, Utah, \$12.10; — Jos. Kovačič, Lake Carson, Minn., \$2.00; — J. Žnidaršič, Mexico, D. F., \$1.19; — kraj. org. v E. Palestine, O., \$2.32; — Jos. Pirc, Madrid, Ia., \$1.00; — John Kozel, Ludlow, Colo., \$2.00; — kraj. org. v New-Duluth, Minn., \$12.00; — kraj. org. Roundup, Mont., \$4.00; — M. Goriushek, Little Falls, N. Y., \$2.00; — dr. Mich. Jezero, št. 266, SNPJ., \$2.75; — Jos. Fon, Kokomo, Ind., \$2.35; — kraj. org. v Sublet, Wyo., \$3.00; — kraj. org. v Witt, Ill., \$10.00; — Anton Simčič, Farrell, Pa., \$5.00; — M. Lužar in F. Cimperman, Farrell, Pa., vsak po 50c; — Frank Milavec, Black Diamond, Wash., \$2.00; — kraj. org. Aurora, Ill., \$2.00; — Louis Kveder, nabral v Milwaukee in Sheboygan, Wis., \$10.63; — John Malovrh, Denver, Colo., \$1.00; — kraj. org. Glencoe, O., \$3.00; prejel v malih zneskih, v znakah in gotovini, za karte, Slov. Review in drugo \$2.68. — Skupaj v tem izkazu \$591.24.

Anton J. Terbovec, tajnik.

Milwaukee, Wis.

V nedeljo dne 10. novembra ob 9. dopoldne se vrši seja podružnice Slov. rep. združenja v dvorani Ilirija. Ker bo seja zelo važna, je potrebno, da se je udeležite in sodelujete pri razpravah na seji. Tajnik.

Utrinki.

Z Dunaja čez Amsterdam poročajo, da so Bolgari proklamirali republiko v Trnovi in da je kralj Boris, ki je zasedel tron 3. oktobra, po odstopu svojega očeta Ferdinandana, takoj od čiral. Na čelu republike je Stambulovski, stari vođa kmečke stranke, ki je zbral okrog sebe armado 40.000 rebelnih kmetov in delavcev. Stambulovski je bil na ukaz bivšega kralja Ferdinanda obsojen v dosmrtno ječo, ko je Bolgarska stopila v vojno na strani Nemčije, ker je nasprotovail vojni proti zaveznikom, toda bil je izpuščen iz zapora, ko se je Ferdinand odpoval prestolu.

Iz Amsterdama poročajo: Zadnji terek je bil kajzer v Essenu in odotni delavci so ga sprejeli s takimi sovražnimi demonstracijami kakršnih ni Viljem se nikdar doživel. Žene z malimi otroci v naročju so planile proti njemu s kriki: "Vrni nam naše može in sinove! Dol s kajzerjem!" Policiisti so naskočili množico in pred kajzerjevimi očmi so posekali s sabljami do smrti nekaj žensk z otroci vred.

V Berlinu so bile v četrtki velike de'avske demonstracije in javen šed pod vodstvom Karla Liebknechta, ki je v svojem ognjevitom govoru zahteval socialistično republiko. Bejal je med drugim: "Sedanji vladajoči sloji v Nemčiji morajo biti pomnjeni in delavci morajo zavladati. Ura odločitve je prišla. Čas je prišel, da se delavci dvignejo in vzamejo svoje, kajti izgubiti nimajo ničesar kakor svoje gorje. Nemška revolucija pomeni končni mir."

Socialisti so izdali manifest v katerem zahtevajo mir brez odlašanja in brez ozira na zavezniške pogoje. Ženske organizacije izjavljajo, da se bodo z vsemi silami upirale nadaljevanju vojne. "Vorwaerts" piše: "Čitali bomo pogoje za premirje z bolečimi srei, toda pogoltni jih bomo. Padee Ludendorffa pomeni padee militarizma in dinastije in začetek demokracije v Nemčiji".

Iz Bazla javljajo, da se kajzer protivi s vsemi štirimi zahtevam za abdikacijo, Viljem se še opira na generalni štab, ki je zdaj njegova zadnja zaslonba. Nemški listi pozivajo kajzerja, da naj bo "saj zdaj junak in naj gre, ker vidi, da je ogrom-

na večina ljudstva proti njemu". Demonstracije proti kajzerju se vrše po vsej Nemčiji in povsod je predmet največjega zaničevanja. V Duisburgu so postavili razirgan klobuk na kajzerjev spomenik in v roko so mu nataknilo potno torbo z napisom: "Srečno pot".

Iz Amsterdama javljajo, da je ves nemški kabinet za kajzerjevo abdikacijo, edino kancelar Maks in podkancelar Payer sta nasprotna. V Berlinu nekaj govore, da bo vlada dala pogoje za premirje na splošno glasovanje. Nemška vlada želi, da se vrši mirovna konferenca v Bruslu. Nemška gospodska zbornica je v petek soglasno izrekla zvestobo dinastiji.

V London je prišla vest, da je baje bavarski ministriški predsednik obvestil Berlin, da si lasti v slučaju Viljemove abdikacije bavarska kraljevska dinastija pravico do cesarskega prestola. (Koma j čakajo nanjo!)

Iz Curiha poročajo: V Berlinu, Hamburgu, v deželah ob Reni in na Westfalskem so odkrili velike revolucionarne zarote. Nemški listi apelirajo na ljudstvo, da se naj ogiblje zarotnikov.

Iz Monakova šez Curih poročajo, da se Poljska pripravlja za oborožen napad na Nemčijo.

Berlinska "Taegliche Rundschau" je pred par dnevi pisala, da se oblasti pripravljajo za odstop Kolina in Coblentza zaveznikom, ako bodo zadnji to zahtevali. Ta vest je povzročila nezasišano paniko med prebivalstvom ob Reni v Južni Nemčiji.

Iz Amsterdama poročajo: Socialistična "Volkszeitung" v Lipskem piše, da so neodvisni socialisti pričeli s splošno kampanjo za nemudno abdikacijo kajzerja in odstop vseh sedanjih kajzerjevih generalov in raznih princiev od poveljništva.

Nemška cesarica je zbolela iz strahu pred revolucijo. Baje nagovarja Viljema, da naj hitro pusti vse skupaj in gre iz Nemčije, dokler ni še prepozno.

Iz Kristijanije javljajo, da je kajzer nedolgo tega kupil vilo nekje na Norvežkem. To je dalo povod govoric med Norvežani, da bodo kmalu imeji Viljema kot beguna v svoji sredi.

Iz Berna poročajo, da so gotovi voditelji nemških parlamentarnih strank prišli do sklepa, da je "kajzerjeva abdikacija nepotrebna." Enaka vest je bila objavljena tudi v berlinskem "Lokal Anzeigerju" zadnji teden.

Iz Londona poročajo: "Spectator" piše, da najpametnejša rešitev vprašanja, kdo naj dobi okupirane nemške kolonije, je ta, da jih vzamejo in kontrolirajo Združene države. List je proti temu, da bi prišle kolonije pod kontrolo kakšne mednarodne komisije.

Z ameriške fronte v Franciji poročajo: Med nemškimi vjetniki, ki so prišli v ofenzivi zadnji petek v roke Američanov, je bila tudi mlada deklica v uniformi vojaka v čedelku strojnih pušk. Vjetnica je potrdila vest, da vposlušajo Nemei ženske pri strojnih puškah na fronti.

Iz Ženeve poročajo: Odkar so zavezniške čete prekoračile Donavo pri Vidnu, so se pričeli Nemei v Rumuniji nervozno gibati. Dan in noč se pomikajo vlaki in tovorni vozovi s plenom na Ogrsko in v Bukareštu ni niti enega civilnega Nemea več.

Iz Amsterdama poročajo: Nemške čete v zapadni Rusiji so revoltirale. Iz Stockholma javljajo, da je armada 40.000 nemških vojakov postrelila svoje častnike v Jekaterinoslavu (ob reki Dnjeper v Ukrajini) in da maršira proti Karkovu z rdečo zastavo na čelu. Novo revolucionarno gibanje v Ukrajini in zapadni Rusiji narašča od dne do dne.

Berlinski "Lokal Anzeiger" piše, da je državnozbornska komisija sklenila zaslišati drja, Bethmann-Hollvege, bivšega kancelarja kajzerjeve vlade, da razloži, zakaj je bila odklonjena Wilsonova ponudba za mirovno posredovanje v decembru 1916. List pravi, da bodo postavljeni pred

"najvišje ljudsko sodišče" (omenjena parlamentarna komisija) vsi ministri, ki so služili od leta 1914. Zagovarjati se bodo zaradi "izdajstva ljudskih interesov".

Državni department je zadajo sredo dobil novo noto nemške vlade. Nota obsega prošajo za hitro premirje in podrobno opisuje, kako sta državni zbor in zvezni svet (Bundesrath) odvzela kajzerju vso oblast. Nota je priloga zadnje nemške prošnje za premirje. Nemška vlada ponovno zagotavlja ameriško vlado, da nima nemški cesar več nobene moči napovedati vojno ali sklopiti mir. To oblast ima zdaj le državni zbor v sporazumu z zveznim svetom: Nova nota ni naslovljena na predsednika, temveč direktno na ameriško vlado. S tem menda priznava nemška vlada, da je potekel čas osebnega pogajanja.

Iz Londona poročajo: Zavezniško brodogje za pobiranje min je zdaj v Dardanelah na delu, da očisti morsko ožino in naredi pot za bojno mornarico, ki ima okupirati Carigrad. Pobiranje min bo vzelo nekaj časa in v smislu pogodbe za premirje mora tudi Turčija pomagati pri tem delu. Čim bodo Dardanele varne, pojde zavezniška flota skozi Bospor na Črno morje, kjer se nahaja nekdanja ruska flota pod vodstvom Nemeev.

Iz Pariza poročajo: Črnogorski kralj Nikita je tukaj izjavil, da zagovarja federativno Jugoslavijo in da postane Črna Gora del federativne Jugoslovanske države. (Ampak najbrže brez njega.)

Iz Londona javljajo, da je angleška vlada vprašala ameriško vlado, če sme dati potni list Aleksandru Fedoroviču Kerenskiju, bivšemu predsedniku provizične ruske vlade, toda odgovor iz Washingtona je, da Kerenski je sme priti v Združene države.

Četrto posojilo svobode imenujejo tudi posojilo zmage. To pomeni zmago demokracije — na obeh straneh morja.

Zadnje ure Avstriji.

Avstro-Ogrska je končala svoje življenje in gospe Karl von Habsburg je danes cesar brez dežele. Povsem brez pomena je, če se formalno odpove ali ne, kajti državo je izgubil in nobenega naroda ni več, ki bi priznaval za vladarja. Neka vest sicer pravi, da bodo na Ogrskem glasovali, če hoče ljudstvo republiko ali monarhijo, toda to daje Karlu prav malo upanja, ker je skrajno neverjetno, da bi Habsburžani dobili večino bodisi od Madžarov ali pa od nemadžarskih narodov. Sedanje stanje na Ogrskem je plod očitne revolucije, v kateri so tudi delavci in vojniki igrali svojo vlogo, in vpriči očitnih dejstev ni pričakovati, da bi se monarhisti sploh upali javno nastopiti.

Revolucija je sploh prehrnela vso monarhijo. Sedanjí dogodki potrjujejo z vso odločnostjo, kar smo že svojčas pisali: Avstro-Ogrski narodi so bili že davno v revoluciji; bilo je le treba, da se skruši militaristična mašina, in revolucija je lahko iz tako rekoč platoničnega stopila v akuten stadij. Ko je Avstrija začela eviliti za premirje, je bil to za narode signal odločitve. Wilsonova beseda, da mora Karlova vlada priznati češko-slovaško neodvisnost in jugoslovansko samobodstvo, je imela največji vpliv, kajti Avstriji je to praktično vzel vsako možnost oborožene intervencije zoper Čehe in Jugoslovane.

V Pragi je sledil razglas češko-slovaške republike. V Zagrebu je bila razglašena neodvisnost Hrvaške, Slavonije in Dalmacije; vladne posle je prevzel Narodni Svet, v katerem so zastopani tudi Slovenci. Očitno pa vlada Narodni Svet tudi v Istri, ker je tam izvršil razne akcije. Kar se tiče slovenskih dežel, je zanje imenovana avtonomna vlada, kateri je po zadnjih poročilih poslanec Pogacnik na čelu.

Medtem so Nemci na Dunaju ustanovili svojo vlado za avstrijske nemške kraje; in ko je bilo to ljudstvu pred parlamentom naznanjeno, so iz mase doneli klic: "Toda brez Habsburžanov", in vojniki so potrgali cesarske znake z čepice.

Kmalu po sprejemu Wilsonove note je baron Burian odstopil in cesar je imenoval grofa Andrassyja na njegovo mesto. To uradovanje je bilo prav kratkotrajno. Andrassy je storil obupen korak, ko je brzojavil osebnemu državnemu tajniku Lansingu ponižno prošnjo za liter pričetek mirovnega pogajanja. To je bilo znamenje, da je bil notranji položaj za vlado obupen. Ko je Ogrska razglasila svojo samostalnost, je bil tam grof Karoly imenovan za ogrskega zunanega ministra; Čehi so že prej priznali Masaryka v tej lastnosti, potem so si avstrijski Nemci ustanovili svojo vlado, in Andrassy ni imel koga več zastopati, pa je resigniral. To je storil na Ogrskem tudi Wekerle s svojim kabinetom, medtem ko je na Dunaju profesor Lamasch, Hussarekov naslednik, po cesarjevem navodilu izročil vlado za nemške kraje nemškemu Volkstratu.

Razumljivo je, da se vse te velike spremembe ne vrše prav tako gladko, kakor se to zapiše. S politično revolucijo so bili spojeni krvavi boji in akti nasilstva, in kakor je videti, še ni tega kraj. Človek lahko obžaluje kri, ki je pri tem tekla in metje, ki je bilo uničeno, ali filozofija in sentimentalnost nič ne pomaga v takih slučajih. Akeja 79. polka, ki je zavzel Reko in prisilil madžarskega guvernerja, da se je umaknil, je bila gotovo potrebna, da so prišli dogodki na Hrvaško in pravi tir. Ko je pa gibanje dobilo revolucionaren značaj, se ni bilo več čuditi slavenskim kmetom, v katerih je oživel spomin na vse prebito trpljenje in jih nagnal, da so nekaterim svojim zatiralecem požgali gradove. Odgovornost za to ne pade na ljudstvo, ki ne zna brzdati svojih strasti, ampak na sistem, ki ga je tlačil z železno peto.

Zadnji Andrassyjev korak je bila državemu tajniku Lansingu poslana nota s sledečo vsebino: "Takoj, ko sem vzel zunanje ministrstvo v svoje roke in poslal uradni odgovor na Vašo noto z dne 18. t. m., iz katerega lahko spoznate, da smo sprejeli vse mirovne točke in principe predsednika Wilsona, in da se popolnoma strinjamo s predsednikom Wilsonom z ozirom na preprečenje vsake nadaljnje vojne in glede na ustanovitev la-ge držav, smo izvršili svojo bodočo organizacijo in vlado po svojih lastnih željah in brez vsakih ovir.

Odkar je cesar-kralj Karl zasedel prestol, je bila njegova želja končati vojno. Danes je pa vladarju vseh avstro-ogrskih narodov največ ležeče na tem, da dobio liter mir, kajti ve, da so bodoče naloge in cilji narodov največ odvisne od tega, da se čimprej konča trpljenje vojne.

Iz teh razlogov se obračam naravnost do Vas, gospod državni tajnik, in Vas prosim, bodite tako dobri in storite s predsednikom Združenih držav vred vse potrebne korake, da se v interesu človečevstva in v interesu vseh tistih, ki žive v Avstro-Ogrski, takoj doseže premirje na vseh frontah, in da takoj potem sledi pogajanje za mir."

Odgovora na to noto ni Andrassy več učal; avstro-ogrška vlada je padla le par dni nato.

O nadaljnjih dogodkih govore naslednja poročila:

30. oktobra: V Budimpešti je obsedno stanje in poklicane so nemške čete, da zadržijo revolucijo. Velike nedeljske demonstracije so se ponovile v ponedeljek in okrog 100.000 oseb je napadlo palačo nadvojvode Jožefa. Delavske množice so korakale po ulicah in zahtevale republiko. Dijaki pristopajo k delavskim in vojaškim organizacijam.

30. oktobra: Veliki izgredi v Budimpešti se nadaljujejo. Večje število oseb je bilo ubitih in ranjenih pri večerašnjih demonstracijah. Splošna delavska revolucija je v tiru. Vojevniki na ulicah se poslužujejo bajonetov in strojnih pušk.

30. oktobra: Vest iz Budimpešte čez Kodanj in Berlin omenjajo krvave boje med delavci in vojaškimi stražami v glavnem mestu Ogrske in po mnogih drugih mestih Ogrske in Hrvaške.

V ponedeljek so bili v Budimpešti krvavi boji, ki so tirjali mnogo žrtev. Nemiri so nastali, ko je neodvisna stranka poslala delegacijo v grad nadvojvode Jožefa z zahtevo, da imenuje Karolyja za ministrskega predsednika. Delegacija je sledila veliki množici delavstva, ki je hotela na vsak način vstop v palačo. Vojaška straža pred palačo je hotela ustaviti demonstrante s salvami iz strojnih pušk. Ko so delavci videli na tleh mrtve tovariše, so se v največjem srdu zagnali proti vojakom in boj je trajal ves dan. — Velika proletarska revolucija je neizogibna in zahteve po republici se množijo.

30. oktobra: Z Dunaja poročajo, da je izvrševalni odbor nemških strank v Avstriji ustanovil začasno vlado Nemške Avstrije. Nova začasna vlada namerava poslati Wilsonu noto za separaten mir. — Dunajska "Arbeiter Zeitung" piše, da bosta Nemčija in Avstrija kapitulirali brez odloga. Nemški liberalni listi priznavajo, da je kapitulacija Avstrije gotov fakt, "s katerim mora Nemčija računati". Časopisje v Avstriji javno piše, da je zveza z Nemčijo pretrgana in izraža nade, da pride kmalu mir. Nova avstrijska vlada pod profesorjem Lammasehem je odpravila cenzuro časopisja.

Diplomatični krogi v Švici so mnenja, da je Lammasehev kabinet na Dunaju "likvidacijski kabinet", ki izvrši zadnje naloge umirajoče avstrijske vlade in se potem umakne narodnim vladam novih, svobodnih držav.

31. oktobra: Revolucionarno gibanje na Ogrskem narašča. Tritisose delavcev je v torek oplenilo vse prodajalne z orožjem in krvavi boji se ponavljajo. Z Dunaja poročajo, da je grof Hudek prevzel ministrsko predsedništvo v Budimpešti.

Revolucionarni boji na Hrvaškem, posebno v okolici Reke se nadaljujejo. Na zahtevo ogrske vlade je Avstrija poslala skoraj vso floto pred Reko. Kotar in Pulj sta prazna.

31. oktobra: Nadvojvoda Josip, vrhovni poveljnik avstro-nemške armade na italijanski fronti, je danes ponudil premirje italijanskemu generalu Diazu. Zadnji je sporočil ponudbo zavezniški konferenci v Versaillesu.

31. oktobra: Hrvaški sabor je izrekel ločitev Hrvaške, Slavonije in Dalmacije od Ogrske. Zveza med Zagrebom in Budimpešto je prekinjena. (Ta izjava je prvi korak za neodvisnost; Istra in slovenska dežele niso tukaj imenovane, ker niso bile ne de facto ne de jure združene z Ogrsko).

Ogrske oblasti so zapustile Reko in jo prepustile hrvaškimi revolucionarnim četam.

1. novembra: Bivši ogrski ministrski predsednik grof Tisza, eden povzročiteljev sedanje vojne, je bil večeraj v Budimpešti ubit. Revolucionarji so razglasili ogrsko republiko. Nadvojvoda Josip je pobegnil. Madžarski narodni svet je prevzel začasno vlado.

1. novembra: Pred dunajskim parlamentom se je v sredo zbrala množica mnogo tisoč vojakov, delavcev in dijakov. Ko je poslanec dr. Renner (socialist) naznanil, da je na Ogrskem proklamirana republika, je množica klicala: "Dol se Habsburžani! Živela republika!" Na tisoče upornih vojakov je priredilo obhod po Ringu in demonstracijo pred poslopjem, kjer ima delavski in vojaški svet svoj sedež. Vojaki so cesarske znake na čepicah nadomestili z rdečimi kokardami.

1. novembra: Provizorična vlada Nemške Avstrije je sprejela noto, ki je namenjena predsedniku Wilsonu in pravi, da zahteva Nemška Avstrija zase ves teritorij stare Avstrije, koder so v večini Nemci. Vlada priznava popolno neodvisnost Jugoslovancev in Čehoslovakov, toda zahteva da pripadeta Moravska in Šlezija Nemški Avstriji. Nota tudi pravi, da mora biti Nemška Avstrija zastopana na mirovni konferenci.

1. novembra: Listi iz Avstrije poročajo, da je v Sarajevu, glavnem mestu Bosne, proglašena Velika Srbija. (To pomeni, da se Bosna pridružuje Srbiji). Sokrivi Franc Ferdinandovega umora so izpuščeni iz ječe.

1. novembra: Avstrijska armada na fronti se drobi. Na tisoče in tisoče vojakov prihaja z rdečimi zastavami z bojščica.

3. novembra: Danes ob 3. popoldne je bila podpisana pogodba za premirje med poveljništvom avstro-ogrške armade in zavezniki. Avstrija je sprejela vse pogoje in izstopa popolnoma iz vojne. Premirje stopi ob 3. zjutraj v veljavo. Pogoji se objavijo v torek. Zavezniki smejo rabiti avstrijske železnice in vodna pota za eventualen boj proti Nemčiji.

(O tem premirju in njega pogojih izpregovorimo več v prihodnji številki.)

3. novembra: Jugoslovanski Narodni Svet v Zagrebu je brzojavil predsedniku Wilsonu:

Zasegli smo vse avstro-ogrsko brodogradje, izvenzski drednatko Viribus Unitis, katero so Italijani potopili, in smo pripravljene izročiti bojne la-

dje vladi Združenih držav ali zastopniku zavezniških mornaric. Drednatka Viribus Unitis je bila potopljena, ko je še imela avstrijsko zastavo. Italijanska častnika, ki sta jo potopila, sta bila vjeta."

3. novembra: Tržaški namestnik je izročil občinake zadeve Trsta in okolice "izvrševalnemu odboru", ki sestoji iz socialistov, italijanskih liberalcev in Slovencev. — Odbor za javno varnost v Trstu je v četrtek poslal torpedovko v Benetke s prošnjo, da naj zavezniško brodogradje na Jadranskem morju okupira Trst; odbor je storil ta korak zato, ker se je bal nemirov vsled obilnega števila vojaških begunov, ki prihajajo iz Benečije. Poveljnik zavezniške mornarice je ugodil prošnji in danes je Trst brez dvoma že pod zaščito zaveznikov.

3. novembra: Brzojavka z Dunaja javlja, da so revolucionarne nemške čete na Dunaju ustanovile provizoričen vojaški centralni odbor, ki je izdal na vojake poziv, da naj organizirajo svoje lokalne odbore, ki bodo potem izvolili stalen centralni odbor.

Pro. Lammasech, avstrijski ministrski predsednik, je obvestil predsednika državnega sveta, da je pooblaščen od cesarja izročiti vlado kar se tiče nemških pokrajin, državnemu svetu Nemške Avstrije.

Nemška Avstrija je sprejela ustavo, ki izključuje monarhijo. Republikanski duh je vedno monejši in revolucija dobiva tupatam boljševidski značaj.

Druga brzojavka se glasi, da je Narodni Zbor na Dunaju sklenil preganiti grofa Andrassyja, zunanega ministra, kateri je bil "nepostavno imenovan po bivšem cesarju Karlu". — Večeraj je bil na Dunaju mir. Ljudstvo je za enkrat zadovoljno s provizorično vlado. Friderik Adler, ki je novembra 1916 ustrelil grofa Stuergha in je bil obsojen na 18 let ječe, je bil izpuščen iz zapora. Osvobojeni so tudi drugi politični jetniki.

Berlinski "Tageblatt" piše, da je Viktor Adler, znani socialistični voditelj, tajnik za zunanje zadeve v kabinetu Nemške Avstrije; dr. Mataja, tudi socialist, je tajnik notranjih zadev; kavalerijski stotnik Meyer je vojni tajnik; dr. Steinweder, nacionalist, je finančni minister. Grof Andrassy je resigniral.

4. novembra: Berlinski "Tageblatt" javlja, da je cesar Karl izjavil zadnjo soboto pred svojimi ministri, da se odpove prestolu in da pojde v Švico.

Z Dunaja poročajo, da je bivši monarh izgubil neznanu kam. Njegova žena Zita s petimi otroci je zadnji četrtek še bila v gradu Goedeoloe blizu Budimpešte na Ogrskem, toda ponoči med četrtkom in petkom sta zapustila grad dva avtomobila in od takrat ni več sledu za Karlovo famulijo.

5. novembra: Nova ogrska vlada je pozvala ogrske čete na vseh frontah, da se povrnejo domov.

5. novembra: Ogrski Narodni Svet, kateremu načeluje grof Karoly, je odredil splošno glasovanje o vprašanju bodoče državne oblike.

5. novembra: Češko-slovaški Narodni Svet v Pragi je ukazal zapreti generala Kostraneke, bivšega avstrijskega generalnega poveljnika v Pragi, ker so mu prišli na sled, da je s pomočjo ogrskih čet koval zaroto proti novi republici. Zarota je padla v vodo, ko niso ogrski vojniki hoteli izvesti njegovega načrta. Tudi dva druga častnika sta bila aretirana.

ROZA.

(Konec.)

Vzela je grablje in ostale so naredile isto, pa so šle. Nekaj časa so delale skupaj, a polagoma so se razkropile daleč narazen in so se porazgubile po dolinah. Radost, strah in radovednost jih je obhajala, ko so čakale, kdaj se polaste fantje svoje stare, dedne pravice, valjanja. To so poznali očetje in očetov očetje. Samo ob košnji je dovoljeno to. Fant si izbere dekle, ujame ga in ga objame, in dekle fanta. In živ klopčič se začne tati po bregi v dolino.

"To mora biti, sicer ni košnje. Pa če gre trg, reber k vragu! Nič ne de!"

Tako govore stari in mladi ne ugovarjajo. Kalinova ni mislila na to. Laški tovarnar ji ni hotel izpred oči. S studom je videla njegovo sliko pred seboj. Suhljat, pepelnat in kognast je stal pred njo. Na pestih vespolno zlatih prstanov, v očeh vespolno vodene zoprotnosti in greha.

"Mia bella! Kam pa greste, signorina? Soluženik, soluhnik! On je škoda vaših lepe lic, mia cara bella."

Čisto natančno je čula njegov glas in vso tisto odurno priljubljenost, ki je zvenela iz njega.

Tisti Lah je bil vdovec brez otrok. Več kot štirideset in manj kot petdeset let je imel. Po raznih krajih je imel majhnim tovarnar podobna poslopja. Olje je kuhaj iz jelovih in smrekovih vej. In bogat je bil, pa zelo izčep in izmozgan. Tak je ugledal Rožo in zahotelo se mu je po njeni svežesti.

"Jaz bi ga vzela, vašega dekleta," je pravil Kalinu. "Otroka rima, a denarna dosta. Če pa je vaša signorina pametna —"

In Kalinu se je vse ečilo od same sreče. Roža pa je klela sebe in življenje, Laha in Kalina. In žal ji je bilo, da je na svetu, želela si je smrti. Vendar se ji je kljub temu hotelo življenja.

Vesil je čisto pozabila na vse skupaj, pa je začela sanjati. Lepo, sladko — kot more samo mlada ženska. A sredi najlepšega se je domislila,

da je vse le prevara. Prestrašila se je misli na Toneta — in čisto potihem, skoraj podzavestno si je dokazovala, da je najbolje, če vzame Laha.

Tako tudi tisto popoldne. Razmišljevala je, sanjala je, a potem je računala. Hladno — kot ponosni ljudje, a tako grenko natančno, kot morejo samo berači. Konečno se je vsega zavedla in se je zastudila sama sebi.

"Materin greh leži nad menoj."

Trpko jo je obšla misel, tako trpko, da je zahtela.

Tedaj jo je vzdramil rezek krik. Spomnila se je v hipu, kje je pravzaprav, in se je ozrla. Ugledala je Toneta. Pa je zavrisnila in zbežala. Naravnost nazvorg iz doline je tekla, čisto brez misli, a z resničnim strahom. Tik pod vrhom se ji je podražilo in ko je hotela vstati, je že čutila Tonetovo močno roko. Vztrpetala je v neznanu grozi: "Tone!"

V odgovor je dobila njegov pogled kakor blisk strasti. In kakor uklenjena je obstala. Napol v ometiji je še videla, kako se trese fant, kako se bližajo njegova usta njenim. Potem je zatisnila oči in se ga je oklenila. Vsa je gorela. Šele v dolini se je vzdramila. Popravila si je lasce in obleko si je otrepla. Tone je sedel in jo je gledal. Čutila je to in bilo ji je neprijetno. Hotela je oditi, ali fant jo je vjel za roko:

"Roža!"

Samo to, a ona je vedela vse.

"Pojdiva Tone. Čas je že —"

Bala se je. Sama sebe, njega in ljudi se je bala.

"Roža, ne veš, kako te imam rad!"

Dvignil se je in zaokrožil desno okoli ujenega pasu. Zableto jo je, tako jo je stisnil, in nekaj opojnega jo je obšlo. Z vsemi močmi se je skušala oprostiti in kakor v pijanosti se je branila. A v hipu je izgubila moč in se je nemo vlada razkožju trenutka.

Zvečer Roža ni mogla spati. V temi je sede-

la v sobi pri oknu. Tam zunaj je sanjala noč, nebo. Listje je šelestelo, zvezde so trepetale, tako daljne in tako hladne. Da bi mogla k njim, da bi se izgubila v tistih silnih daljavah...

Teško ji je bilo in solze so jo zaskelile v očeh. Ozrla se je po sobi in oko je obstalo na temnih obrisih postelje. Tam — tam je umirala mati. Joj, mati! Če bi jo zdaj le videla! Klela bi jo — mati bi jo klela...

V grlu jo je dušilo, v prsih jo je tiščalo, in tako nekaj strašnega ji je ždelo v mislih. Vsekrižem je sekalo, bilo, žgalo. In pred očmi so ji začepili so se — kakor da strižejo kače s prekranimi cepili eo ce — kakor da strižejo kače s prekranimi cepili eo ce — kakor da strižejo kače s prekranimi jeziki pred njo. Sredi vsega Tonetove oči, dav ognja strasti, dva vroča ognja. S silo se je hotela otrepeti tega. Zatisnila je oči. Za trenutek je vse prešlo. A v naslednjem hipu se je vrnilo in bilo je še hušje. Vrgla se je na posteljo in se je razgallla. In kakor v blaznosti se ji je zahotelo, da bi prišel nekdo in bi jo pretepel z bičem. Kakor gad bi sovil jermen okolj neč, stegen, trupla. Razsekala bi prsi, da bi pritekla kri, kri...

Tak je bil tisti večer in naslednji so mu bili podobni. K Bregarjevini je hodila v dnino kot dotleja, a Toneta se je ogibala. Nekaj mrkega je čutila do njega. Ni bil stud in ni bil strah — vendar je bila senca obojega v tistem občutku. A Tone je bil pač fant, zdrav in Rožino vedenje ga je jezilo. Tupatam je poskušal spraviti iz nje besedo. Zaiman. In polagoma je odločil:

"Če noče, naj pa pusti."

Roža je čutila to in zableto jo je. Njen ponos je bil ranjen, tisti neumljivi ponos. K njej bi bil moral priti, naskrivaj, na tihem in prositi bi jo moral: Oprosti! Tako bi bilo izbrisano. Potem bi bila njegova, čisto njegova! A on je kradel.

"Res je in nikdar ne ljubim."

S tem je prišlo nekaj trdega v njene misli. Sama sebi je bila zopna in ves svet ji je bil oduren.

Polagoma se je razvedel njen prestopok. Pri takih stvarih imajo ljudje dve parovi oči in jezike, da bi zentjo obsegli z njimi. In vse je strup: dih, pogled, beseda. Roža je molčala in v mislih

je iskala rešitve.

Nekoč jo je srečal Lah, ko je šla zvečer domov.

"Bona sera! Kako je, lepa signorina?"

Odgovorila mu je in mu ni branila, ko se ji je ponudil, da gre z njo.

Očeta ni bilo doma. Zato sta sedela sama v slabo razsvetljeni sobi in Roži je bilo tesno. Tupatam se je nehoti srečal njen pogled z njegovim in vselej jo je izpreletelo mrzlo po vsem životu. A v njem je zagorela umirajoča strast in predno se je Roža zavedla, je začutila njegov poljub na golem vratu. Po vseh udih ji je zagomazelo in krčevito je zaskrtała z zobmi. V tem hipu je Lah začel vročo klopčico na lieu.

"Ven."

Prestrašil se je in je sel. Ona je zaloputnila vrata za njim, nato je šla nazaj k mizi in je sedla. Vsa trudna je bila, izmučena od jeze. Vročina jo je obhajala in v glavi ji je kovalo. Vsak si bo zdaj lastil pravico do mene, jo je obšlo v onemogli grozi. In kakor da grabi nekaj spolzkega po njenih prsih, ji je bilo. Skrčila in zvila se je tesno. Desno dlan je položila na levo rame, levo na desno in je stremila predse. Samo ena misel je bila jasna v njej:

"Proč od tod!"

Ko je prišel Kalin domov, je stopila k njemu: "Služit pojdem."

Pogledal jo je debelo.

"Kam?"

"V Trst."

"Pa zakaj," je oporekal Kalin.

"Zato! Laško se hočem naučiti", ji je šinilo mimogrede v misli.

Kalin se je vzradostil:

"Aha! Pa saj znaš govoriti po naše," je menil dobrovoljno.

Roža se je nasmehnila trpko. Samo da prideni na lepem z doma, je pomislila in je dostavila:

"Pa jaz ne znam po njegovo!"

"No, no — kakor veš." Verjel je v svoje nade. A Rožina duša je bila prazna. Tako pustó ji je bilo, tako brezmejno grenko.

Za nekaj dni je šla in se ni več vrnila.

PROLETAREC

LIST ZA INTERESE DELAVSKEGA LJUDSTVA.

IZHAJA VSAKI TOREK.

Lastnik in urednik:

Jugoslovanska delavska tiskovna družba v Chicago, Illinois.

Naročnina: Za Ameriko \$2.00 za celo leto, \$1.00 za pol leta. Za Evropo \$2.50 za celo leto, \$1.25 za pol leta.

Oglaš po dogovoru. Pri spremembi bivališča je poleg novega naznaiti tudi stari naslov.

Glasilo slovenske organizacije Jugos. socialistične zveze v Ameriki.

Vse pritožbe glede nerednega pošiljanja lista in drugih nerediteljnosti, je pošiljati predsedniku družbe Fr. Udovick, 1844 So. Racine Ave., Chicago, Ill.

PROLETARIAN

Owned and published every Tuesday by South Slavic Workmen's Pub. Co., Chicago, Illinois.

Subscription rates: United States and Canada, \$2.00 a year, \$1.00 for half year. Foreign countries \$2.50 a year, \$1.25 for half year.

Advertising rates on agreement.

NASLOV (ADDRESS):

"PROLETAREC"

4008 W. 31. STREET, CHICAGO, ILLINOIS
Telefon Lawndale 8157.

ZAKAJ SMO NEUMNI?

Znani pisatelj Ellis O. Jones pripoveduje v "Life", da je neki prebivalec planeta Marsa potoval po svetu — ne od mesta do mesta, kakor mi ubogi zemljani, ampak od zvezde do zvezde. Tako je prišel tudi na našo zemljo. Velikost reke so namakale tla, in kamor se je Martijan ozri, povsod je opazal bogato plodnost. Veselo prepevaje pesem je hodil svojo pot. Srečal je zemljana, ki je bil videti zelo potrt.

Martijan ga je pozdravil:

"Dober dan!"

"Dober dan!" je odzdravil zemljan.

"Kaj pa vam je?"

"Lačen sem."

"Zakaj pa ne jeste?"

"Nimam denarja."

"Delajte, pa ga boste imeli."

"Ne moram najti dela."

"Zakaj pa ne delate neobdelanih tleh. Posejte žita, koruze, posadite krompirja, gojite druge vitne rastline. Zakaj ne storite tega?"

"Lastnik zemlje me ne vzame."

"Kaj pravite?"

"No, posestnik ne da, da bi obdeloval zemljo."

"Kdo pa je ta posestnik zemlje?"

"Ta čigar so tla."

"Tega ne razumem. Saj pravite vendar na zemlji, da je Bog ustvaril zemljo."

"Da, tako pravijo."

"Pa kaj ni ustvaril zemlje za vse svoje otroke, da bi si pridobivali hrano?"

"Slišal sem govoriti o tem. Mogoče, da je tako. Ne vem nič o tem."

"Kako prihaja, da postaja posestnik lastnik zemlje?"

"Zakon mu daje pravico."

"Kdo pa dela zakone?"

"No, mi."

"Kdo je to: Mi?"

"Vdohile — jaz in drugi."

"In vi, suvereno ljudstvo, de late zakone, ki izročajo velike kose rodovitne zemlje poseznemu človeku, pa še s pravico, da vam zabrani obdelovati to zemljo? Vi sami pa hodite okrog, prosite za delo, pa umirate od lakote? Ali je to mogoče?"

"Tako je, gospod."

"Ee, če ste tako blazni, da rajši poginete od glada, kakor da bi storili tako, kakor je na drugih svetovih, se vam prav godi."

"Kako naj razumem to?"

"No," odgovori Martijan, "posetil sem že celo vrsto svetov, ampak ta zemlja je prvi izmed vseh. Kjer so prebivalci tako neumni da dovolijo, da sme nekoliko ljudi zaposliti zemljo in zabraniti veliki večini od lakote umirajočih, da bi jo obdelovali in našli na njen svoje življenje."

"Mr. Ireland, vrhovni zdravnik

"Ameriškega rdečega križa", je

izdal poziv za 1,500 bolniških

strežnic, ki jih potrebujejo v

Franciji, da strežejo ranjenim in

bolnim vojakom. Prošnje se lah-

ko vlagajo na naslov: American

Red Cross, Fourth and Welton

Sts., Denver, Colo. Sprejemajo

tudi žefne med 35. in 45. letom, ki

so dovršile bolniškosrežni tečaj

pri "Rdečem križu". Strežnice

prejmejo 34 dolarjev na mesec,

hrano, stanovanje in potne tro-

ške.

Tirst in svetovna trgovina.

Ljubljanski "Slovenec" ima sledeči članek:

V prvi polovici 19. stoletja je Trst že važno tržišče. Ne samo domačini so se oprijeli trgovine, prihajali so tudi tuje in njihovo znanje, njihove skušnje so prišle v obilni meri Trstu v prid. Že začetkom 19. stoletja šteje Trst — 26 transportnih zavarovalnih podjetij, njegova trgovska mornarica obstoji iz 16,000 četudi majhnih ladij. Ustanovili so Avstrijski Lloyd, kojega duša je bil znani Bruck, dejstvo, ki najbolj kaže napredek Trsta in pa naše razmere do svetovnega trga.

Nastale so banke, dvignila se je obrt, zlasti v gradbi ladij. Začeli so misliti tudi na to, kako bi predelovali tuje sirovine. Promet je znašal začetkom 19. stoletja že 4000 ladij z 200.000 tonami, sredi stoletja pa 10,000 ladij s 700,000 tonami.

Trgovina se ni omejevala več na obale Sredozemskega morja, šla je dalje v Severno morje, v Ameriko, Vzhodno Afriko in pa v Indijo. Trst je bil tedaj eno največjih celinskih pristanišč in ni zaostajal za Hamburgom.

Da je šel takrat pogled v daljavo, nam spričujejo poskusi glede kolonij. Kakor prej v južni Afriki in v Indiji ter na Nikobarjih, tako hočejo podjetni možje v sredini preteklega stoletja obrniti pozornost vlade na kolonije; v poštev pride Egipt in pa obale Rdečega morja. Pa je bila vendar avstrijska vlada še preveč kratkovidna in ni teh poskusov podpirala. Vse je splavalo po vodi.

Neverjetne vesti čitamo iz teh časov.

Po reki Padu in njegovih dotokih tja do Milana niso posredovale trgovine mogočne Benetke, temveč toliko manjši in slabši Trst. Prihajali so novi ljudje, tuje iz Hamburga, Anversa, iz Anglije, Francoske, Genova in domačini iz Istre, Reke in Dalmacije. Trst je začel vzbujati ljubeznost drugih evropskih pristanišč, započela so marsikaj, kar bi mu škodovalo. Pa ni bilo nobenega uspeha, kajti avstrijska politika je podpirala Trst z vso močjo.

Druga polovica 9. stoletja pa popolnoma izpremi sliko: vzrok je politični in tudi gospodarski preobrat doma, ne pa tuja konkurenca. Prišel je čas vmešavanja in varuštva države, prostosti ni bilo in z njo je splavala tudi trgovina drugam. Grehe tedanjeja časa je čutil Trst več desetletij in jih ni mogel popraviti.

Karta Evrope nam kaže, da gre do vseh drugih državah glavne prometne proge do vrat svetovnega prometa, to se pravi do lastnih pristanišč. Od teh pa izžarevajo kakor žarki pri luči in iščejo po najbližji poti središča glavne produkcije.

V Avstriji pa tega ni.

Prvič je Avstrija prepozno mislila sploh na tako železniško zvezo s Trstom, železniške zveze so pa prišle v prid Italiji, ne pa glavnemu pristanišču. Sicer stavi Kras velike ovire, a pomisliti moramo, da je Trst glavno okno v svet.

Že prva železnica — južna — je dobila smer proti Italiji; politično in vojaško naziranje je bilo močnejše kakor gospodarsko. Glavna proga je šla začetkom v Nabrežino in naprej proti Italiji, Trst je dobil samo stransko črto. Vsa druga evropska pristanišča so pa imela tedaj že kraspe zveze s svojim zaledjem (Hamburg na pr. di. rektno zvezo s Češko).

Veliko predolga železniška zveza s Trstom in pa ogromni gradivni stroški, nastali vsled neugodnih naravnih razmer, so se začeli izražati v visokih tarifih. Vsako tekmovanje Trsta z drugimi pristanišči je bilo silno oteženo. Tudi in najbližnjega zaledja Trsta je šlo blago še pred nedavnim časom raje v Stetin, Bremen, Hamburg, Rotterdam in Anvers, kakor pa v Trst, tarifi so bili previsoki.

Kljub temu pa je narava polagoma zmogala.

Kanal skozi ožino Suez 1869 je dal svetovnemu prometu nove smeri. Sredozemsko morje je bilo prej zaprto in svetovni promet se je vršil mimo njega, ne pa po njem. Vsled predora pri Suezu je pa postalo zopet ena glavnih cest zlasti v smeri proti Italiji.

Trst je novi položaj tako izkoristil, razširil je svoje trgovske

zveze z Indijo. Še večji bi bil seveda uspeh, da ni avstrijska vlada v svoji kratkovidnosti tudi sedaj še zanemarjala vprašanja ugodnejših zvez z notranjostjo.

V zadnjih desetletjih preteklega stoletja je južna železnica vendarle prenovila svoje tarife in tudi državne železnice so se ozirale čimdalje bolj na Trst. Vlada je pa tudi spoznala zaščuge Lloyda za razvoj trgovine in mu je s podporami prišla na pomoč.

A vsemu temu je manjkalo sistema, vsaka naredba je bila zase in se ni ozirala na celoto. — Trst si ni mogel priboriti onega mesta med svetovnimi pristanišči, ki mu gre. Predolge dolžine železniške črte niso mogli premagati s tarifi. Trst je moral gledati, kako težje najbogatejše pokrajine in države L. drugim pristaniščem in kako je Ogrska ves svoj promet osredotočila na Reki.

Klie po drugi zvezi Avstrije s Trstom je bil vedno glasnejši. — Saj so vse druge naše železnice gledale drugam, proti Benetkam, Genovi in Anversu, in ona čez Brenner, čez Arlberg in čez Pontabelj. Zlasti Genova je postajala vedno bolj nevarna.

Ugodne tudi niso bile razmere v pristanišču samem, prevažno je postalo za rastoči promet. Sicer so gradili skladišča, a to še ni dosti. Gospodarske razmere zaledja so pa zahtevale opustitev prostega pristanišča.

Konec 19. in v začetku 20. stoletja šele so se izpolnili glavni upi Trsta. Sicer je moral žrtvovati pravice prostega pristanišča, a že od leta 1880. sem so mu zagotovili ugodnosti v carini, začeli so podpirati graditev ladij; — leta 1908. so dovršili turško in bohinsko železnico, začeli so graditi novo pristanišče, ki bo po dovršitvi največje pristanišče Sredozemskega morja; to so glavni stebri nove gospodarske politike, ki meri na svetovni promet in na pomnoženje prometa po morju.

Uspehi so se takoj pokazali.

V zadnjih letih pred vojno je Trst v splošnem že prebolel posledice prejšnjih grehov, novo življenje je kleno, tujski promet je naraščal, novi svetovi so se seznanjali z imenom Trst, nastajala so nova podjetja, in porajali so se najrazličnejši načrti, kako priti do novih zvez s svetovnim trgom.

Najžalostnejši pojav avstrijskega gospodarstva, izseljevanje, je gospodarske rane vsaj deloma zacelil s tem, da je v vedno rastoči meri vporabljal domača podjetja. Obrt je cvetela, v Trstju so zgradili velikanske ladjedelnice, vre je kazalo, da bo Trst kmalu tam, kjer mora biti.

In z veseljem opazujemo, da se je novega prospeha vedno bolj oprijemal slovanski kapital.

Par številč moramo navesti, da vidimo razvoj Trsta v zadnjih desetletjih.

Leta 1880. je znašal promet po morju nad 12 milijonov metrskih stotov, vrednost 6589 milijonov kron;

l. 1900. 19 in 73;

l. 1913. pa skoro — 35 in 1802.

Torej je uspeh gospodarske politike zadnjih let opaziti zlasti v primerjanju med l. 1900. in 1913. To leto je zadnje leto, ki ga lahko navedemo, l. 1914. je bila že — vojska.

Promet po železnici je pa znašal leta 1880. niti 10 milijonov stotov v vrednosti 545 milijonov kron, leta 1900. 16 in 684, leta 1913. pa — 27 in 1660.

Zopet isti pojav, zlasti pri vrednosti, znamenje, da so železnice prevzele izvoz drugih izdelkov, ki so šli prej druga pota.

Pa je prišla — vojska, in nit odrezala.

Vsakdo je sedaj prepričan, da mora obstajati tesna zveza med gospodarstvom notranjosti in pa potrebami in pogoji obale, v našem slučaju torej Trsta. Veliko pristanišče je neobhodno potrebno; če bi ga ne bilo, ga moramo pa napraviti. Tako pristanišče je izvrstno sredstvo za prejemanje tujeje blaga in prvi pripomoček za lastni izvoz.

Moderno pristanišče in lastna plovba najbolj zagotovi gospodarsko samostojnost in moč, je podlaga bogastva in blagostanja.

V nadaljnjem je šest točk, ki pridejo v prihodnosti v poštev:

1. — Naloge pristanišč glede uvoza in skladišč;
2. — naloge pristanišča v službi izvoza in tranzita;
3. — naloga lastne plovbe in in graditve ladij;
4. — važnost lastne plovbe in lastnega pristanišča v zagotovitve pomorske in gospodarske moči države;
5. — naloge Trsta v razmerju do Orienta in do svetovnega prometa;
6. — nenadomestljivost obale za zadovoljiv razvoj gospodarstva.

Vsa mednarodna velika skladišča, so ob morju. Osredotočenije uvoza na posameznih točkah položimo lahko iz trgovskih ozirov. Pristanišče ob morju je najbolj poceni, živi od trgovine in prometa in vse njegovo življenje se uravnava po tem.

Priloge v pristanišču zmanjšajo stroške na najmanjšo ceno, morajo tudi tako, kajti pristanišče svetovnega prometa more le tedaj vzdržati konkurenco, če ni dražje kot druga.

Že samo tehtanje, prelaganje sortiranje itd., torej najenostavnejše stvari se ne morejo izvršiti tako lahko in poceni kakor takoj v pristanišču, ki ima vse potrebne priloge. Kakor hitro je dosti zvez, skladišč itd., takoj nastane tam zaloga raznovrstnih tujih produktov. Prodajalci hočejo svoje blago oddati tam, odkoder se pod najugodnejšimi pogoji lahko proda v notranjost ali pa v druge dežele ob morju, ker vožnja ni draga.

S tem, da pošlje prodajalec svoje blago v kako evropsko pristanišče, razpolaga z njim kakor bi bilo skladišče samo podaljšana ladja. Obmorski pristani meje na ves svet, tam naloženo blago se ne razlikuje bistveno od onega na ladjah. Zaledje se lahko vsak trepotek prilagodi cenam svetovnega trga in ni odvisno od slučajnosti.

Dolgo časa je bil London glavno skladišče vsega prekomorskega blaga, merodajni in nadkriljujoči obmorski pristan. Prodajalci so lahko vedno računali na možnost lahke prodaje.

Polagoma so se celinske države skušale iznebiti londonskega monopolu, napravile so si lastna skladišča. Ravno pred vojno opazimo iste razmere pri producentih prekomorskega blaga in pa pri celinskih državah, napraviti si nova odkladišča.

S tem postanemo samostojni, ni-

smo navezani na tuje posredovanje in razširimo lastno gospodarsko delovanje. Svetovni trgi so dragocen stroj gospodarskega in denarnega udejstvanja, ki se mu ne more odreči nobena država, ki hoče živeti.

ZA VOJAŠKE ZAVAROVANCE

Vojni oddelek je izdal sledeči razglas:

Od padlih častnikov in vojakov odvise osebe ali njih dediči ne potrebujejo nikakršne stranske pomoči pri dobavi zapuščine, oziroma zavarovalnine, odškodnine itd., do katere so opravičeni po postavi o WarRiskInsurance. Kajti ta urad (War Risk Insurance Bureau) stori to sam in sicer brezplačno; in vsak zunanji agent, ki nadleguje take dediče, je podvržen najstrožji kazni.

Opozarjajo se vsi taki dediči, da hodijo okrog taki vnanji agenti ter skušajo nepostavnim potom iztirjati take odškodnine, smrtnine itd., toda njih pomoč je popolnoma nepotrebna. Z vsakim poročilom o smrti je priloženo tudi izvestje, da je nepotrebno vsako postavno podvzetje za izterjatev zavarovalnine.

Da pa se tudi v tem slučaju pomagata osebama, ki žele potrebnih navodil ali več jasnosti, je skladišni oddelek za to preskrbel v tem smislu, da dobe take osebe vsa potrebna pojasnila ali navodila potom posebnega komiteja ali odseka, ki sestoji iz odvetnikov za vojne službo organizacije American Bar Association, in sicer potom lokalnega svetovalnega odbora, ki se nahaja v vsakem distriktu.

War Risk Insurance akt je doležil, ako kdo vzame pomoč kakšnega odvetnika, da mu ta izpolni dotično listino za maksimalno plačo, ki ne sme presegati svote \$3.00 za vsak slučaj. Toda noben odvetnik ali sploh postaven svetovalec se v tem oziru ne pri-

pozna drugače, kot če ni dotični dedič zadovoljen s pogodbo med uradom in dedičem.

V tem slučaju ne sme dotični odvetnik računati za svoje delo več kot 5 procentno svoto, ki jo iztirja; niti sme plačati več kot eno desetino naenkrat, dokler ni vsa plačana.

Dalje določa War Risk Insurance akt, da s kaznivo vsak, kdor direktno ali indirektno zahteva več plačila kot je gori označeno, s kaznivo do \$500.00, ali pa z 2-letno ječo s trdim delom ali pa oboje.

Vojni oddelek sodeluje z zakladniškim uradom, da varuje žene, matere in dediče padlih junakov pred nizkotnimi agenti, ki slušajo oropati dediče njih pravice in dobrobita, ter prosi vsakega državljanu, da vsak tak poizkus takoj naznani na pristojno mesto.

O ZDRUŽEVANJU.

V glasilu S. S. P. Z. je bil priobčen dne 25. oktobra 18 inicijativni predlog društva št. 20 S. S. P. Z. o združenju imenovane organizacije s S. D. P. Z. na podlagi pogodbe, spejete na johnstonski konferenci.

Ker sloni privedeno pojasnilo (glavnega odbora) k tej iniciativi na nejasni in nerensni podlagi (dasi se povdarja, da so neizpodbitni fakti) si štejemo v dolžnost zadev odgovarjati.

Prva in najznačilnejša v tozadnevne mpojasnilu navedena neresnica je, da S. D. P. Z. sploh čarterja nima. Kdo je dokazal, da S.D.P.Z. nima čarterja? Mi vemo, da poslujemo pod pravomnim čarterjem, za katerega tudi zavarovalni komisar ve in je tudi vključen v njegovem uradu.

Priznavamo, da more združenje naleteti na razne morebitne zapreke, pa naj se združenje vrši pod enim ali drugim čarterjem.

V dosegu združenja resno delujoči skrbje, da se zapreke odstranijo. Za sedaj so največje zapreke v združenju nasprotni vodilni faktorji v organizaciji, kateri skušajo z različnimi frazami pridobiti članstvo v tabor proti združenju. V prvi vrsti je potrebno, da članstvo odloči, ali je za združenje na podlagi johnstonske pogodbe; ako članstvo odglasuje z zadostno večino in prid inicijativne dr. št. 20, se bodo podvzeli nadaljnji potrebni koraki in se bo pokazalo, ali je mogoče nadaljnje zapreke premostiti ali ne.

Neresnično je izvajanje v pojasnilu, da ima S. D. P. Z. za \$200,000 primankljaja v smrtinskem skladu. V dokaz slabega finančnega stanja se citira gotovina S. D. P. Z. konec leta 1917 in konec junija 1918, kar se primerja z istočasno gotovino S. S. P. Z. V tem se oprijemljejo taktike združenju nasprotnih gl. odbornikov J. S. K. J., kateri so vedno kričali o njih četrt milijona dolarjev — o obveznosti organizacij se pa lepo molči. Kaj bi to članstvu pripovedovali? Saj se ne razume ne, kaj to pomeni — Aktuarski proračuni pretečenih par let izkazujejo, da so S. S. P. Z., S. D. P. Z. in bivše Dr. Sv. Barbare nadsolventne organizacije.

S. D. P. Z. je bila nadsolventna — z odbitkom neizplačanih smrtin, katere so zaostale vsled v stari domovini nahajajočih se dedičev. Te smrtnine kakor tudi vsled tega ne prej izplačane smrtnine dr. Sv. Barbare so bile izplačane v prvih mesecih tekočega leta na AlienPropertyCustodian, za kar je toliko manj prebitka v pretečenem polletju, kar pa vrednosti organizacije ne izpremeni, ker je toliko manj v neizplačanih smrtninah.

Od strani S. D. P. Z. se ne zakriva nobena stvar, pač pa se v pojasnilu k predlogu dr. št. 20 S. S. P. Z. hočejo zakriti fakti o obveznostih organizacij. Ako hoče biti gl. odbor S. S. P. Z. v resnici dosleden v pojasnilu k tej iniciativi, bi moral primerjati tudi obveznosti ene organizacije z drugo, kajti samo premoženje v glavnih blagajnah še nikakor ne določa vrednosti organizacije. Za izpuščenje teh faktov morajo biti pač zadostni vzroki.

Ne je li resnica, da je splošno mnenje, da bi se mogla johnstonska konferenca imenovati konferenca za slepomišenje, namesto za združenje? Številno zavzetje za delo te konference dokazuje, da ne. Na konferenci so kodelovali ljudje, ki so že dejansko (ravno v združenju) podp. organizacij) pokazali, da niso navajeni slepomišenja, za kar naj

bi pisec teh očitaj namazal to maslo na lasten kruh.

Ako se je vodila propaganda za kakšno politično stranko, bi radi vedeli za katero.

Kajne vsi člani johnstonske konference so zavzemali napačno stališče, razun enega, kateri edini je delal za koristi organizacij??

Gotovo po mnenju nasprotnikov združenja, nikakor pa ne po splošnem mnenju, ako je po mnenju večine, bo pa pokazalo odglasovanje.

Blaž Novak, tajnik S. D. P. Z.

W. W. Gardiner, distriktni zastopnik kurivne uprave Združenih držav v Pittsburghu, izjavlja, da se ne sme odnehati s produkcije premoga, kajti zahteva po premogu bo še večja, tudi če se Nemčija poda. Govorice o miru ne smejo znižati produkcije.

Čeprav pride do premirja, bo vojna industrija izvrševala naročila kot sedaj, pa tudi z gradnjo ladij ne bodo odnehali. Premog bo treba pošiljati ameriškim armadam v Francijo. Za boljše razumevanje, koliko premoga se potrebuje, naj služi sledeča primera. Parnik "Leviathan", bivši nemški "Vaterland", je devetkrat premeril pot med Francijo in Ameriko. Za pot semintje potrebuje 10,000 ton premoga. Prej je jemal parnik toliko premoga s sabo, da mu je zadostoval za pot na vzhod. V francoskem pristanu so imeli vedno težko, da so dobili potrebni premog za parnik.

Na osmem potovanju so morali plačati premog po \$75 tona in čakali so naj teden dni. Na devetem potovanju je parnik vkreal toliko premoga, kolikor ga je potreboval za pot semintje. Deveto potovanje je napravil v 14 dneh, medtem ko je za osmo potreboval dni. Ladja je prepeljala 14,000 mož v Francijo.

Odkar je izbruhnila vojna, je v Kanadi priznjkovalo delavcev in samo po sebi se razume, da je to učinkovalo na popraviljanje in gradnjo cest v Ontariju. Provincijalni department za vzdrževanje cest se je pričel zdaj resno baviti v vprašanem gradnje novih cest po vojni, po katerih bodo lahko vozili težki tovorni avtomobili. Department izdeluje načrte za rešitev tega problema. Poročite, ki ga je poslal konzul Felix S. S. Johnson iz Kingstona, Ont. v Washington, pravi, da je bilo v letu 1917 v Ontariju registriranih 83,790 motornih voz, ali skoraj dvakrat v 39 oseb pride en motorni voz, in v Združenih državah več voz v farmerskih občinah kot v industrijalnih. V provinciji Saskatchewan pride že na vsakih 12 oseb po en avtomobil. V provinciji Ontario lastujejo farmarji 22,409 avtomobilov. Poročilo pravi, da se bo število avtomobilov še izdatno pomnožilo, če se zboljšajo ceste.

Med delavci, ki so v Sev. Dakoti pospravili žito s polja in ga omlatili, je bilo do sedemdeset odstotkov žen. Da so ženske odšle na polje, se je potrudil zvezni lokalni urad za posredovanje dela, ki je podrejen delavskemu departmentu. Delavcev je primarkovalo in lokalni urad za posredovanje dela je apeliral, da se priglasijo prostovoljci. To je pomagalo in priglasilo se jih je 2,000. Konec žetve in mlatve so priredili pohod vseh poljskih delavcev v Fargu. Pri tem pohodu se je pokazalo, da je bilo med poljskimi delavci sedemdeset odstotkov žen. Poljski delavci — moške in žene — so bili pri tem pohodu oblečeni v delovno obleko.

Tovarne v Davenportu, ki izdelujejo potrebne industrijalne izdelke, so ustavile delo za en dan, da so njih delavci pomagali pri gradnji 883 hiš, ki jih potrebujejo za delavce v municijskih tovarnah in v rockislandskem arzenalu. V Davenportu zgrade 348 hiš, vendar pa ne morejo dobiti delavcev, ki so potrebni za začetno delo, preden prične graditi hišo. V Rock Islandu, Molinu in East Molinu zgrade 435 hiš, toda razmere so take kot v Davenportu.

Poštna uprava kmalu nastopi in zahteva, da nastavi Western Union Telegraph Co. uslužbence, ki jih je odpustila, ker so bili člani unije. Brozjavni uslužbenci so predložili svoje pritožbe vojnemu delavskemu odboru.

Nauki svetovne vojne.

Amerika je v sedanjih vojni izvršila nekoliko reči, ki bi se lahko imenovala čudovite; a četudi je vse, kar se zgodi, naravno, se je vendar vredno postaviti pri nekaterih takih pojavih, ker obsegajo izredno važne nauke. Z nekaterimi se nekoliko pobavimo v naslednjem, ob priliki se pa vrnemo še k nekaterim drugim poglavjem, ki so s predmetom večalimanj v zvezi.

MILITARIZEM.

Če je Nemčija začetkom vojne prezirljivo govorila o "zaničljivi angleški armadi", so ji bile Zedinjene države v tem oziru predmet še večjega zaničevanja in ves njen nastop je bil osnovan na nazoru, da je Amerika sploh nesposobna za tako vojno, kakršna se odigrava na krvavih evropskih bojiščih. Zedinjene države imajo sicer v svoji zgodovini nekoliko vojn; ali v teh so mogle prevladajočih nazorih v Nemčiji igrati svojo vlogo le v preteklosti in z nasprotniki, katerih vojaška vrednost bi bila danes malenkostna.

Nemčija je smatrala sama sebe za vzorno vojaško državo, od vseh drugih nedoseženo, od svojih zaveznic z njeno pomočjo le toliko posnemano, da je mogel kajzerjev generalštab sploh kaj začeti z avstrijsko, turško in bolgarsko armado.

Vojaščina je po pruskih nazorih ne le poseben, ampak tudi čudežen, skoraj misteriozen poklic, čigar fines in zamotanosti ne more razumeti nihče razun magijev, ki mu posvečajo vse svoje življenje, se zanj pripravljajo od mladih nog in se vanj tako potope, da postavijo pravcat kitajski zid med sebe in ostali, nevojaški svet.

Ideja nemških generalov je zahtevala veliko stalno armado, tako veliko število profesionalnih oficirjev, da je prišlo vsako količjak pomembno poveljništvo v njih roke, velikansko zalogo rezervnih častnikov, ki jih pogoste vaje in zavest izredne časti vsaj deloma militarizirajo, množino dolga leta službečih podčastnikov, ki se dočela navzamejo kasarniškega duha in si pridobijo toliko prakse kolikor oficirji. Le s takim, civilističnega mišljenja "rešenim" materialom se more sestaviti velika, železno disciplinirana, v vseh podrobnostih dovršena vojska, popolna, migljaju očesa sledeča mašinerija, s katero ne more tekmovati nobena druga organizacija in ki enostavno pomandru vse, kar ji pride na pot.

V tem smislu je bila Nemčija res zmilitarizirana kakor še nobena druga dežela ne in vtisk njene vojaške organizacije je bil tako globok, da je stala vsa Evropa nekoliko desetletij v znamenju vojaškega tekmovanja in je pruski sistem splošno veljal za zgled oborožene sile.

S kajzerjevim vojaškim aparatom se Amerika res ni mogla meriti. Ne le take, ampak militaristične mašine sploh ni imela. Vsa stalna armada Zedinjenih držav bi bila komaj zadostovala za posadko kakšnega večjega nemškega mesta; nacionalna garda posameznih držav je bila pa le milica, za katero je imela Nemčija vedno le posmeh in ji ni pripisovala niti toliko vrednosti kolikor svojim Kriegervereinom. Amerika ni imela ogromne množine generalov, ki so v Nemčiji tudi v mirnem času pri velikanskih manevrih dobivali ali izgubljali bitke in dokazovali svoje sposobnosti z nešteti ordeni. Zedinjene države niso bile pre-

napolnjene z arzenali, artilerijskimi parki, skladišči orožja in municije. Bile so navadna civilistična dežela, za Nemčijo torej tako brezpomembna, da so smatrali izjavo vojnega stanja v Berlinu za prazno formalnost, ki je imela edini namen vplivati na javno mnenje v Ameriki.

Danes pa stoji v Franciji ameriška vojska take moči, da je njen nastop obrnil vojno usodo in da spoznava ponosna vojska Nemčija svoj poraz. Iz tal je zrastle dvamilijonska armada; iz nič se je porodila ogromna mornarica, orožje, municija, transportna sredstva, sanitetni aparat — vse je na mestu, in ta armada nagloma nabranih in v kratkem času izvežbanih civilistov je sposobna in uspešna, da premaguje ponosno kajzerjevo vojsko!

Po vseh militarističnih pravilih bi moralo to biti nemogoče. Dalo bi se še nekako razumeti, da se napravi iz rekrutov armada za kanonsko krmo. To mora delati tudi Nemčija sama. Ko se je pokazalo, da ne bo vojna tako hitro končana, kakor so bili izračunali Ludendorff, Hindenburg in tovariši, so morali rekrutirati nove letnike in jih pošiljati na bojišče, ne da bi bili dovršili vsak po tri leta v vojašnici. Ali to so bile rezerve, s katerimi so se dopolnjevale le vrste starih vojakov in prihajajo so pod poveljništvo oficirjev in generalov po poklicu. Nemčija je imela zbor rezervnih častnikov, ki so v dobi miru živeli kot civilisti; toda razun enega leta aktivne službe so se morali najmanj vsako drugo leto po osem tednov udeleževati vojaških vaj, vedno čitati vse nove Verordnungen, oglašati se vsako leto pri Hauptrapportu in ostajati trajno v stiku z vojaškim življenjem. Povrh tega so jim bile namenjene le subalterne službe, in že poveljništvo stofinje je moglo le v zelo izjemnem slučaju priti v take roke.

Amerika je v manj kot dveh letih popolnila vsa mesta v armadi s potrebnimi častniki, in večina teh služb je prišla v roke — civilistov. Ljudje, ki so še pred nedavnimi sedeli za kakšno pisalno mizo ali opravljali svoj posel v kakšni tovarni, vodijo danes bataljone in polke in — vodijo jih uspešno.

Po pristni militaristični teoriji je to absolutno nemogoče. V praksi je Amerika dokazala, da je mogoče.

Moderno, vojskovanje zahteva ogromno množino organizatoričnega dela. Amerika ga je izvršila v razmerah, ki so se zdele nezasišane. Treba je bilo postaviti vojsko na noge in jo urediti tako, da so bili vsi njeni raznovrstni oddelki v pravi proporciji. Civilisti so izvršili vse to. Treba jo je bilo obelčeti in pravilno oborožiti — in zgodilo se je. Pojavil se je problem, s kakršnim še nobena vojskujoča se sila ni imela opraviti: Vojna se vodi v tuji deželi onkraj morja in vsa ogromna armada se je morala prepeljati čez ocean, posut s sovražnimi submarinkami. In civilistična Amerika je uresničila tudi to neverjetnost tako dovršeno, da je Nemčija, ki se je zaničljivo rogala eksperimentu, obstrmela, ko je občutila učinek.

V vsej izkušnji in presenečenj bogati vojni je nauk tega podjetja eden najvažnejših rezultatov in mora imeti za bodočnost najresnejše posledice.

Govorje nemilitarističnemu človeštvu, če bi bila zmaga Nemčija! Neizogibno bi bila z njo zma-

gala ideja militarizma. Po številu prebivalstva in obsebnosti svojih dežela nadkriljujejo zavezniški Nemčijo in njene vojne tovarišice. Gospodarsko ne zaostajajo Anglija, Francija, Amerika za njo. Prirodnegega materiala za fabricacijo bojnih sredstev imajo dovolj. Kako naj bi se torej razlagala zmaga Nemčije?

Edini možni odgovor bi bil ta: Nemčija je bila vojaško pripravljena. Nemčija je imela dovršen militarističen sistem. Nemška zmaga torej dokazuje, da je militarizem neizogiben za vsak narod, ki hoče biti v slučaju potrebe sposoben za obrambo. Okleni se militarizma, kdor noče poginiti! Glej, da prekosiš s svojo vojaško organizacijo vsak drug sistem!

Ves svet bi se bil militariziral. Država bi bila tekmovala z državo na suhem, na vodi in v zraku. Oboroževanje bi sililo v blaznost. Boljinbolj bi se vsi drugi interesi umikali vojaškim. Vse dežele bi bile preprežene s špionažo. Oboroževalna mrzlica bi vzdrževala misel na vojno živo in jo neprenehoma podžigala, dokler ne bi prišla eksplozija, dokler ne bi bila ta ali ona dežela vrgla vsega na kolo in provalila vojno, če že ne iz drugih razlogov, zato, da se obvaruje poloma, do katerega bi jo nevdzdržno oboroževanje moralo prignati.

S porazom Nemčije je svet obvarovan te grožnje, kajti z njo je poražena tudi ideja militarizma.

Najpopolnejši vojaški sistem je imel kajzerland, pa je vendar ni mogel rešiti bankrota na bojišču in v politiki — doma in v tujini. Kaj bi z militarizmom, če ne more izpolniti naloge, za katero je bil izumljen? Čemu vse ogromne žrtve, ki jih požira kakor pravi Moloh, če ne more ustaviti niti civilističnega sovražnika? Zakaj puščati ves gospodarski, industrijski, kulturni in socialni napredek v nemar na ljubo edinemu militarizmu, ki je impotent, kadar ga narod potrebuje?

Nemčija je v začetku zmagovala. To je seveda naravno. Strojna puška je učinkovitejša od revolverja. Ali trajnost tega zmagovanja je bila odvisna od vprašanja, če se militarizmu posreči veliki — bluff. Ne njegova resnična učinkovitost, ampak njegova pogubna sugestija bi mu bila mogla pribaviti fakično zmago. Če bi se bili nezadostno pripravljene nasprotniki ustrašili njegovih prvih, navideznih velikanskih uspehov, bi bil militarizem zmagal z vtiskom, ki ga je napravil. Ali takrat, ko se nasprotniki niso podvrgli plašči hipnozi, je bila njegova igra že izgubljena in le vprašanje časa je bilo, kdaj se izravnajo sile in kdaj se tehtnica prevrne.

Amerika kot najbolj civilistična dežela je praktično dokazala, da izvrši nevojaški narod v slučaju resne potrebe lahko prav toliko in še več, kakor država z najpopolnejšo militaristično mašino. Ne izpremembe vse dežele v ogromno kasarno s korporalsko disciplino, ne umoritve demokracije, ne božanskega spoštovanja sablje, ampak ljudske izobrazbe, ljubezni do svobode in splošno državljansko in obrtno sposobnega ljudstva je treba za uspešno obrambo.

Tako daleč pač še nismo, da bi ne bilo sploh več treba misliti na orožje in da bi se mogle opustiti kratkoročno vse priprave za slučaj napada. Kakorkoli se zaključijo mir, ki se morda že reno

VAŽNO ZA NAROČNIKE!

Zakon zahteva, da mora vsak naročnik imeti list plačan v naprej. Ne na nas, temveč na vas je ležeče, če hočete imeti vse številke Proletarca. Vi imate na svojem naslovu v oklepaju številko, ki pomeni, do kdaj imate list plačan. Prihodnja številka lista je (583) in če je Vaša številka na naslovu taka ali pa še manjša, tedaj takoj obnovite naročnino, ker smo drugače po zakonu prisiljeni, da Vam takoj ustavimo list.

priljublja, in kakršnekoli določbe se sklonejo za mednarodno razsodišče, za omejitve oboroževanja in za splošne internacionalne odnošaje, možnost vojaškega konflikta se tudi na tej konferenci ne odpravi z absolutno zanesljivostjo. Prilike za varne spore se gotovo lahko zmanjšajo, mirna uravnava nesoglasij se lahko pospeši, ali večja verjetnost trajnega miru vendar ne pomeni njegove brezpogojne nevarnosti. Najbolj razumljivo mora biti to socialistu, ki pozna nevarnost kapitalistične konkurence.

Dokler ni ves svet urejen na taki podlagi, da izginejo vsi razlogi za vojne, je treba računati z možnostjo vojne in po končani mirovni konferenci ostane orožje še faktor, ki se bo vpoštevalo. Toda nikdar več ne bo mogel militarizem tako absorbirati človeških sil, kakor jih je sesal pred to vojno, ki je dokazala njegovo neporabnost in brezpomembnost.

Ljudstvo bo tudi znanprej še moralo vedeti, kako se je posluževati orožja; ali v ta namen ne bo treba preživljati najlepših mladih let v zatohlih kasarnah; to znanje si bo poleg drugega lahko pribavilo v šolah, kjer se bo mladina učila in vadila, ne pa potapljala svojo dušo v slepi subordinaciji. Treba bo nekoliko ljudi, ki bodo posvečali vsvojo pozornost vprašanju obrambe, njene organizacije, važnim iznajdbam in problemom orožja sploh; ali posledje bodo to lahko le služabniki naroda, kakor vsakovrstni drugi uradniki, ne pa njegovi gospodarji in bogovi.

Take uredbe napravijo iz vojne le skrajno izjemen slučaj, po katerem ne bo nihče hrepenel in podajo miru toliko varnosti, da bodo narodi brez dosedanjih velikanskih ovir lahko posvetili svoje moči napredku, ki pospeši prihod takih razmer, da postane vojna kratkoročno nepotrebna in dobi trajen mir zanesljivo podlago. Tedaj se bo tudi lahko govorilo o popolnem razoroženju, in vojni uradi, vojaške šole, vojnopripravljalne institucije odpadejo, zamro, izginejo kakor nepotrebni organi telesa, ki se ne rabijo več.

Ker je bila Nemčija vseskozi militaristična, je njen poraz v tem oziru največja blagodat, ker rešuje svet strašne usode, da bi se od vzhoda do zahoda izpremenil v ogromen vojaški tabor. In ko se vrnejo normalni časi, bo Nemčija sama spoznala, da je bil njen poraz pravzaprav njena rešitev iz jeklenih klešč militarizma.

Boljševizem in socializem.

Ko so boljševiki izvršili svojo revoltó in strmoglavili Kerenskijevo vlado, je bila vsa Rusija še od prve revolucije v kaosu, in kdor ni stal sam na odru velike ruske drame, in sicer na zelo ugodnem mestu, ki mu je omogočalo najširši razgled, si nikakor ni mogel napraviti popolnoma zanesljive sodbe o dogodkih. Še danes je mnogo epizod iz one dobe nepojasnjenih, ali pa vsaj ne zadostno pojasnjenih — na primer Kornilovljeva revolta — in kjer ni trdne podlage, ne more biti varno stati. Zato je bila takrat tudi zaključena sodba o boljševikih in boljševizmu nemogoča, dasi je človek lahko obžaloval njih punt v času, ko je bilo skoraj brez dvoma pričakovati, da se z njim povečajo za drege Rusije.

Naglašali smo takrat, da bi bili boljševiki z ozirom na položaj storili najbolje, če bi se bili udeležili Kerenskijeve provizorične vlade in pri tem označili svojo opozicijo proti tistim strancam Kerenskijeve politike, s katerimi se niso strinjali. Ker je bil sestanev ustavodajne skupščine garantiran in je zanj veljala splošna in enaka volilna pravica, bi bili boljševiki morali dobiti večino v tem parlamentu, če so imeli večino v narodu, in vlada bi jim bila tedaj pripadla brez revolte. Volilne pravice so bili deležni tudi vojaki; če bi večina pripadla boljševikom, bi se bili torej lahko zanašali tudi na armado in se jim ne bi bilo treba bati uspešne oborožene protirevolucije.

Po vseh demokratičnih načelih torej ni bilo nobenega resnega razloga za boljševiški upor. Z ustavodajno skupščino pred očmi je bil celo neopravičen, ker bi bili, če so imeli večino ljudstva za seboj, z mirnimi volitvami lahko dosegli prav toliko kolikor z oboroženim, krvavim puntom. Če pa niso imeli večine za seboj, tedaj tudi niso bili demokratično opravičeni do vladanja, in ker ni mogel v tedanjih razmerah v Rusiji nihče pozitivno izreči, na kateri strani je večina, bi bile morale vse stranke počakati na volitve, ki bi bile izjasnile položaj.

Toda ko so se boljševiki polastili moči in je oblast ostala v njihovih rokah, ker ni bilo nobene druge sile v Rusiji, ki bi jim bila mogla izpustiti oblastjo. Če bi jo bili znali in hoteli porabiti boljše kakor prejšnja vlada, bi bili s svojimi rezultati opravičili svojo revoltó, in vprašanje, kako to prišli do moči, bi bilo izgubilo pomen.

V dveh, treh tednih pač niso mogli pokazati tega. Sedaj je pa že mimilo toliko časa, da so la-

hko pokazali vrednost svoje vlade in da je na podlagi rezultatov mogoče presoati njih delo.

Gotovo ne more nihče še zahtevati kaj dovršenega od njih. Zlasti če se smatrajo za socialiste, se ne more pričakovati, da bi bili v času, ki jim je bil na razpolago, dosegli najvišji cilj in napravili iz Rusije kos socialističnega sveta. Ne prihaja nam na misel, da bi se posluževali takega velikega merila; toda če so imeli toliko samozavesti, da so prevzeli vlado v svoje roke in se v ta namen poslužili izrednih, nasilnih sredstev, se sme od njih opravičeno zahtevati, da privedejo deželo in narod v boljše razmere, kot so obstojale pred njihovim nastopom. In če se smatrajo za socialiste, je glavno vprašanje, koliko so zboljšali socialni položaj ljudstva in koliko so približali deželo ciljem socializma.

Uporabljajoč to gotovo ne ostro merilo, prihajamo vendar do zaključkov, ki ne pomenijo nič drugega kakor obsodbo boljševikov.

Nanje pada prvem odgovornost za brest-litovski mir. Da je bila dotična pogodba za Rusijo katastrofalna, je tako očitno, da ni treba iskati novih dokazov za to. Boljševiki sami so jo, preden so jo podpisali, imenovali imperialistično, aneksijsko in nesramno. Lahko se ugovarja, da niso mogli storiti nič drugega, kakor sprejeti kajzerjeve pogoje. Lahko se celo trdi, da ne bi bila nobena vlada na Ruskem mogla vzdržati fronte in nadaljevati vojne, ker je bila armada do skrajnosti demoralizirana. Pri tem se seveda ne sme pozabiti, da so boljševiki od svoje strani doprinesli; kolikor so le mogli, za nje demoraliziranje, četudi morda niso imeli natančno tega namena. Ali brez obzira na to dopuščamo, da se z armado, kakršna je bila, ni moglo več bojevati.

Največji greh boljševikov ni v tem, da so se podvrgli sili razmer, ampak da so vzeli v roke valetne situacije, kateri niso bili kos; v najboljšem slučaju niso mogli za obrambo Rusije in revolucije storiti nič boljšega, kakor vlada, katero so strmoglavili. V resnici so pa storili mnogo slabšega. Kerenskij je vsaj skušal vlti armadi bojnege duha; boljševiki pa so čas sistematično ubijali. Fraterniziranje z nemškimi vojaštvom, ki so ga vpeljali, se lahko smatra za eksperiment posebne vrste. Znesti revolucionarnost med nemške vojake in jih privedi v upor proti kajzerju bi bila gotovo velika reč. Nikomur se ne more zameriti, da je napravil tak poizkus. Toda najdealnejše praktiranje, ki pokaže tako jasno, da se ne ob-

nese s hohenzollernskimi vojaki, postane zločinsko, če se nadaljuje kljub očitni neuspešnosti.

V vsakem idealizmu je nekoliko naivnosti, in tako bi se morda lahko razlagalo, da so boljševiki prevzeli razne reči, na katere bi bili morali misliti morda manj idealistični, ampak zato bolj praktični ljudje. Nemški vojaki so prihajali trumoma v ruske zakope; nikdar se ni slišalo, da bi bili Rusi prišli v nemške jarko. Nemški prostaki so znali rusko govoriti, dasi je ta jezik v Nemčiji splošno neznan; oficirji generalnega štaba in gotovih specialnih strok so se ga pa morali učiti — prav za vojne namene. V dobi, ko ni nikakršna tajnost, kakšno vlogo da igra špionaža, zlasti nemška špionaža, ne bi bilo težko malo razmišljati o tem.

Glavno pa je to, da so bili Rusi o neuspešnosti svoje mirovne taktike krvavo poučeni. Ko so odrekli streljanje, ni to na Nemece prav nič pacifično vplivalo, ampak porabili so miroljubnost Rusov, da so jih ubijali kakor zajce. Po takih krutih izkušnjah je bil čas, da se opuste eksperimenti, ki so vodili le v pogubo Boljševiki so jih po vendar trmasto nadaljevali, dokler ni bila vsa armada do kraja razdejana.

Le na dva načina se da to razlagati: S lepostjo fanatizma, ki ne zna oceniti zaprek, ker jih v svoji strasti prezira, ali pa — z namenom, da se zgodi, kar se je naposled res zgodilo.

V drugem slučaju bi morali smatrati boljševiške voditelje neravnost za i: dajalec. Njihova igra je bila na vsak način Nemčiji v prid: vprašale se le, ali so jo igrali z namenom, ali iz nerazumnosti. Milejša sodba se bo izrekla za drugo. Ali tudi tako mnenje ne more oprostiti boljševikov. Usode narodov ne more ravnati fanatizem, ampak razum. Fanatiki nimajo prostora tam, kamor so se postavili boljševiki.

Če niso mogli v tako kritičnem času, kakršen je bil za Rusijo sredi vojne in sredi revolucije, prinesiti narodu nič drugega, kakor svoj fanatizem, niso imeli pravice prevzeti vlado, zlasti ker je imel narod tik pred sabo priliko, da si izvoli vlado po svoji volji.

Toda recimo, da bi bila vsaka vlada morala skleniti mir in da ne bi bili pogoji za nobeno ugodnejši, kakor so bili za boljševike. Sicer ni to povsem verjetno, ker je Nemčija zaradi zapadne situacije krvavo potrebovala mir na vzhodu in bi bila sklenila mir tudi pod drugačnimi pogoji, če bi bila uletela na nekoliko več odpora. Toda ker so le boljševiki sklepali mir, ni nobene praktične

podlage za primerjanje, pa recimo torej, da ni bila mogoča nobena druga pogodba kakot brest litovska. Za njo je prišel mir, in tukaj je pričenja drugo poglavje boljševizma.

Kaj so boljševiki storili v tej dobi? Ameriški častnik Browne, ki je navdušen za sovjetski sistem, ga je opisal. Hvalil ga je kot pravo slovansko demokracijo, in marsikomu se bo tista zgradba res zdele čudovito demokratična.

Toda poglejmo nanjo s socialističnega stališča. Do tega smo že zato opravičeni, ker so boljševiki trdili, da so socialisti, in imenujejo Rusijo naravno socialistično republiko.

Ta naslov ni resničen. Današnja Rusija ni socialistična in sovjetski sistem ni socialističen. Njegovo bistvo je skrajno separatizem. V vsaki občini je sovjet, in vsak tak sovjet dela, kar hoče. Sicer ima potem okraj svoj sovjet in gubernija svojega, in od časa do časa se snide kongres vseh sovjetov; ali vse to je bolj fikcija, kakor desnica, kajti lokalni sovjet v tej ali oni vasi se zmenja za kongresove sklepe toliko kolikor za lanski sneg.

Socializem postavlja interese skupnosti nad vse druge; če pridejo individualni interesi v konflikt s skupnimi, se morajo prvi podati. Če naj velja v družbi enakopravnost, mora družba določiti pravice in dolžnosti; ako se to prepusti posameznikom ali posameznim skupinam, mora govoriti sebičnost in se uveljavljati predpravica.

Smešno bi bilo reči, da je kongres vseh sovjetov, ki se snide vsake božje čase na kakšen teden, resnična reprezentacija skupnosti ali pa garancija, da se bodo v prvi vrsti varovali skupni interesi družbe. Tak kongres je farsa, za katero se skriva diktatura, ne takozvana diktatura proletariata, ampak diktatura majhnega kroga oseb.

Rusija je dežela, v kateri je treba vse od konca do kraja na novo urediti. Kajti revolucija je le razrušila, kar je bilo. Zlasti tam, kjer je z revolucijo združena velika strast in kjer se je udeležujejo politično, socialno in kulturno zaostali elementi, kakor je moralo biti na Ruskem, je neizogibno, da se porušijo tudi reči, katerih je škoda.

Ampak družba ne more živeti na samih razvalinah. Na njih je treba zgraditi novo, boljše stavbo. Da se izvrši to ogromno delo, in da se izvrši res po volji skupnosti, bi moralo biti pravo zastopstvo družbe, pa naj se imenuje parlament, kongres ali kakorkoli, permanentno zbrano in delati mesece in mesece in še mesece na vsi moč. Kajti demokracija (Konec na 8. strani.)

Ortica iz prirodoslovja. Spisal Pavelj Groščlj. In neprestano je bil posojan brezbrežni prostor s svetovi in zvezdami, z dušami in solnci: in neprestano je trajala večnost.

Saj v prirodi ni niti konec, niti začetka.

Camille Flammarion. Nekam skrivnostno se je razgrnila danes noč čez samotne poljane. Prišla je tiho in oprezno kot sladke sanje, in predno sem se zavedel, je odgrnila pred menoj zastore neskončnosti.

Večerni veter nalahko drsi preko tihoga jezera, da se predejo po njem srebrne niti luminega svita kot čarobna koprena. Pritajno šuste kraj vode visoke breze, acimintje vatrepetajoče v vetru, sklonijo se nad gladino jezera in se ogledujejo v njem kot yitke samoljubne krasotice. — Močnejše zabučel eter in tedaj se bolestno stresoje njih nežna telesa in velo listje se jim vsuje raz košate vršičke. Lahno, lahno trepeče nad vodo, pada in pada — in že se sto in sto drobni čolničkov guga, po mehkih valovih. In z velim listjem vred se zib. lje v valovih celo nočno nebo in zvezde plešejo po njih kot živ, nepregledne roj srebrnih kresnic.

Na nebu se je utrudila zvezda; v jezera je zažarela plamteča njena pot in zdela se mi je, kot da bi se bila pogreznila globoko v njegovo dno. — in ugasila. — In ni se obledel njen svet, že se je prižgala druga in tretja. —

Jesenski veter veje skozi vesoljstvo. Velo listje se usipuje s prostranega nebesnega drevesa. In kar ga še živi in klije, že zarumeneva — že rumeni beli mladeniški soj našega solnen in temne pege se širijo po njem.

In zopet bo zavel jesenski veter in izdihnula bo solnena luč in z njo vred bodo izdihnile milijarde in milijarde žarkih solne.

Mraz in tema bo zakraljevala širom vesoljstvu in človeška kultura bo obstala sredi triumfalnega pota.

Na nebu krvavi rdeč komet — konec sveta!

Milijone in milijone let v bodočnost me je zapeljal blesteči zvezdni utrinek, ta odkruseni drobce razbitih, vdarnih svetov, ki je, z izredno hitrostjo begajoče po vesoljstvu, zašel v atmosfero naše zemlje, se ogrel ob zračnih njenih plasteh in vzžarel v srebrni luč.

V duhu sem gledal ono oddaljeno dobo, ko bo pokal prostrani kozmos in ko se bo razpršil vseмир v neurejeni kaos, iz katerega je bil izšel.

Kar namreč ustvari slepa priroda, je sicer dokaj popolno in stalno, toda ni najpopolnejše in najstalniješe. Potem smrti in novega rojstva stremi vesoljstvo do vedno popolnejših in stalnejših harmonij. Razvoj — je deviza prirodnih sil, razvoj je oni Mefisto, ki ne prizanaša niti vesoljstvu:

'kajti vse kar obstoji, je vredno, da tudi pogine!'

In naša zemlja? Učaka li onega strašnega dne, ko se odkrušijo trhle veje nebesnega drevesa in ko se razsuje sprhnelo njegovo debla? Ali morda preje ovzne, da jo utrza jesenski veter z živega debla in razprši v brezštefe drobce?

Saj preži v brezkončnem prostoru nanjo vse polno nevarnosti in v njej sami spe pogubne sile, ki ji prete pogin.

— Od časa do časa vznemiri človeštvo izredna nebesna prikažen. Svetlo plamenče jedro se prikaže na nebu in iz njega izžareva mogočen, celo nebo prepregajoč trak blesteče snovi — prikazal se je komet, znanilec hudih časov. — Solnce in luna že presega po velikosti in vendar še raste od dne do dne; zdi se, kot da bi hitel neposredno zem-

lji nasproti, še nekaj dni — sledil bo strašen udarec in zemlja se bo razletela v prah.

Četokrat so ti nebesni vagabundi begali človeštvo. Vse nebo se je premikalo po strogih mehaničnih zakonih, na odločke ene sekunde natančno so določevali lumine in solnčne mrke, le ti potepuhi se niso hoteli ukloniti nezmojljivemu računu.

Danes je priromal eden, čez nekaj mesecev se je pritepel drugi in oba sta za vedno izgnila brez vsakega sledu. In popolnoma lahko bi se nekoč pripetilo, da bi se slučajno srečala zemeljna pot s potjo tega mogočnega kolosa, in tedaj mora priti nad zemljane konec sveta!

Napredujoča astronomija je tudi te vagabunde po vsemiru — tako popolnoma upravičeno imenuje komete — pokorila strogemu računu. Mnogi so preračunila pota in pravilno določila čas njih povratka; večina izmed njih pa potuje tako daleč po vesoljstvu, da se vračajo šele vsakih sto in slotisoč let. Iz nepokornih pritepenec je ustvarila astronomija zveste in točne služabnike našega solnea in naračunala mu jih ni nič manj nego približno sto milijonov.

Daleč, daleč roma ta čreda po vsemiru, le semintja prihiti eden ali drugi v svojo domaćino, da jo zopet zapusti za neučakan čas; matsikateri izmed njih pa se za vedno izgubi v neskončnosti; tuje solnce ga je priklenilo v svoje kraljestvo!

Kakor pleše v jezerskem večeru roj mušic v hrdnem zraku, tako bega teh 100 milijonov našemu solncu pripadajočih kometov po vsemiru. Sredi med njimi pa kraljuje solnce, in zemlja ter njene sestre premičnece drsa vrtog njega kot drobni praški. In nekoč se bo srečala zemlja z ene izmed neštetihi repatic, trčila bo ob njeno telo — in kaj potem?

Strah ti preletava mozeg in kosti; domislil si se one strašne repatic iz leta 1843; 250 milijonov kilometrov ji je meril gigantski rep, od solnčnega središča bi ga lahko razprežal daleč čez zemeljno pot tja ven do daljnega planeta Martu; in samo glava repatic iz leta 1835, je merila v premeru dva milijona kilometrov, tako da bi v njej lahko nastanil sto in stotisoč zemelj.

Toda oziro se še enkrat na preteče strašilo! Ali ne vidiš, kako priznajo mlajljajo večerne zvezde skozi veličastni rep? Ves ta mogočni blesteči trak je sestavljen le iz redkih plinov, in sicer tako redkih, da jih brez ovire prodira trepetajoči svet zvezd. In tudi gigantška glava je le nepregleden oblak svetlih redkih plinov, samo v njenem središču žari nepozorno jedro kot svetla zvezdica. Mogočno strašilo se je hipoma prelevilo v precej nedolžno nebesno prikazen, le njeno jedro nam vznbuja še nekoliko strahu, saj zadostuje morda tudi ta, sicer majhen košček trde snovi, da zada smrti udarec našemu planetu.

Bilo je 27. novembra 1872. leta, ko je popolnoma nenadoma začaralo nočno nebo v prekrasni iluminaciji. Kot goreč sneg so se usipali nebesni utrinki na zemljo, rdeči, zeleni, rumeni pramenii so se spuščali z nočnega svoda, da je blesteo nebo kot božično drevo, odličeno z zlatimi in srebrnimi nitmi. Kmalu je prešla nepričakovana prikazen in učenjaki so iztikali za njenimi vzroki. In v prvi jasni noči, dne 2. decembra, je odkril astronom Pogson v ozvezdju Kentavra bled oblakeč, že zdavnaj izgrešeni komet Biela, ki se je omenjeni dan dotaknil naše zemlje in sedaj zopet hitel od nje nazaj v hladni prostor.

Iz majhnih drobcev kozmične snovi, iz takozvanih meteorov, je torej sestavljeno nepozorno kometovo jedro. In kadav se boza zopet križala pota zemlje in repatic, tedaj se bodo z nebesno hitrostjo usuli nanjo meteori, da se v hitrem teku razbelijo ob njenem ozračju in svetlo vzžare. Kot

blesteča kaplja jutrane nose bo izparela večina njih vsled nastale veličinske gorkote; večji kosi pa se bodo srečno prebili skozi atmosfero in bombardirali zemeljsku skorjo. In če bo komet paselno mogočen, bodo padale kilometre-visoke skale na zemljo, da ha pokala nje skorja, da se ho v grozni vročini tutilo kameneje in izparevalo, da bo šumelo morje, in vznemirjeno hitalo preko obal — Grozna katastrofa pride nad človeštvo, toda zmagovalno vziđe zemlja iz strašnega boja — in daleč, daleč je šo konec sveta!

Naj begajo po vesoljstvu brezštevilni kometi, drsijo po njem teoriji a hitrostjo bliska, varno ho plula zemlja skozi valovje vseмира, in ni verjetno, da bi se razbila ob pogubonosni čer. Stečeno je preživela sestanek s kometom, zmagovalno odbila udarec milijard in milijard meteorov.

Se bo ti mogla tako uspešno boriti tudi proti nevarnostim, ki spe v njeni notranjosti sami? Nad ognjenim prepadem visi naše demovje, tenka kakor kožica na jabolku je skorja naše zemlje, njeno jedro pa je razbeljeno in ognjeno. Kaj ko bi se nenadoma predramile vse njene vulkanske sile, da bi vzkipela njena skorja kot vrelo morje, da bi struhovite eksplozije in titanski izbruhi razbili njeno telo? Njene električne in magnetne sile bi se razvnele v pogubni strasti, veličastni bliski bi švigali skozi ozračje in na tečajih bi kot mrtvaška krona zablestela v veličastnem žaru zelenkasta tečajna luč, znanec vesoljstvu, da se za telenka svet!

Zgodovina naše zemlje govori dovolj jasno in odločno proti tej možnosti. Ognjena moč naše zemlje že pojema, le semintja se vzplapolja v vulkanskih izbruhih, kot sveča, ki ji pojema reja.

Pač nam pričča geologija iz dobe, ko je bila zemlja še mlada, vročekrvna premičnica in ko jo je edevala še tanjša, ravnokraj strjena skorja, o groznih ognjeniških erupcijah, ki so pogrezale v morje cele kontinente in dvignile nove iz njegovega naročja. Toda obstoj naše zemlje ni trpel vsled njih in vse življenje se je brez ovir razvijalo po njej do današnjega dne.

Tiho in počasi se vrši v prirodi razvoj in nevidno, toda gotovo zori zemlja in vesoljstvo smrti. Starikavo že postaja njeno telo, le ognjeno žareče jedro jo še spominja onih mladih dni, ko je kot drobno solnce žarela v lastni svetlobi in gorkoti. V visokih gorovjih so se ji nagubanele gube in izpodnebna moča jih razjeda nemazno bolj in bolj. Kos za kosom odnaka voda v nižave, pod za pedjo trga morje obalam; in pride dan, ko se bodo nepregledne ravnine brez prijaznih holmev in gričev širile po izlzanjih, okroglih otokih d tečaja do tečaja. V prah zmlata gorovja bodo napolnila globine v morju in na kopnem in morski valovi bodo razjedli kontinente v okrogle otoke.

Zemlja je dospela na razvojno stopnjo planeta Martu!

In ker se je izravnala zemlja v nizke planjave in ker se je dvignilo morje iz globlin, ki so jih napolnile reke s strtimi gorovji, nadlegujejo večne povodnji človeštvo. In tedaj stopi pred človeški razum težka tehniška naloga, ki so jo Marsijanci s svojimi umetnimi prekopi tako dovršeno rešili!

V tem času pa je vidno usehnila življenska moč našega solnea, temne pege, ki se že danes pojavljajo po njegovi površini, so se razširile; rumena njegova luč je obledela in se izpremenila v krvavorde sijaj, kakor zaradi raztaljenega železa, ko se žame hladiti. Široke plošče strjene snovi se širijo čez solnčno krogljo, segajo si v roke — mrzel veter hrče čez samotno zemljo. Zarznila so prostrana morja, sneg je pokril nepregledne poljane; zametel je znake človeške kulture, mekho je odel trupla zadnjih naših potomcev.

Vedno bolj redko postaja ozračje naše zemlje, saj se molekuli — najmanjši delci — zračnih plinov gibljejo tako hitro, da jih v vsakem trenutku živigne veličansko število za vedno v svetski prostor. Poslednjič ji je izgnilo ozračje popolnoma — zemlja je dospela na razvojno stopnjo brez-zračne svoje lune.

Ugasnilo je solnce na nebu in z njim vred je ugasnilo tisoč in tisoč zvezd; obledel je svetli pas Rimske ceste, vedno temnejši in temnejši postaja nebesni obok; in čez milijon in milijon let tupaam še trli ugasujoče krvavordece solnce. Slednjič pokrije črna noč hladni vsemir, ugasilu so vsa solnea našega svetskega sistema — a daleč, daleč je še konec sveta.

V tej neizmerni dobi, ko so ugasovala solnea našega sveta, pa so se razvili na nebu novi svetovi iz onih bledih in plinastih megel, ki blešče daleč zunaj našega sistema. V tem nepreglednem času, ko prezadajo in ugasujejo naša solnea, se zgoščujejo plinaste megle na nebu v nove, mlade svetove, polne moči in gorkote; en svet umira, drugi pa se poraja iz nebesnih megel.

In tudi našemu mrtvem svetskemu sistemu že bije ura novega rojstva.

Harmonija zvezd, ki se je samoniklo razvila iz nerazrečenega kaosa, ni popolna in ustvarjena za večnost. Iz eone v eone se bodo kopičile njene napake in nepravilnosti, da slednjič presežejo dovoljene meje — in tedaj se mora zrušiti harmonija našega sveta.

Lune bodo šinile proti zemljam, zemlje se bodo spojile s svojimi solnci in solnea bodo zletela proti solncem; vsa prostrana materija se bo združila v gorkem objemu.

In ko tresčji skupaj ves širni svet, se bo razvila nova, neizmerna gorkota, da se bo raztalila snov in se razpršila po prostoru v blede nebesno meglo; dospeli smo na ono stopnjo našega sveta nazaj, iz katere se je bil narodil.

Harmonija se je razbila v kaos, da se prerodi v novo, popolnejšo harmonijo.

Kakor modelira pastirček v samotnih planinah iz ila sveto razpelo, in ko ga je dokončal, ga razruši in prične iznova ter ustvarja vedno popolnejše umotvore, tako bosta tudi snov in sila ustvarjali vedno popolnejši univerzum. Kot umetnik-samouk se bo učila priroda in bo napredovala, saj moramo tudi njenim atomom pripisovati gotove duševne sile in zmčnosti, saj "je nematerijalen živ duh ravno tako nemogoč kakor mrtva brezdušna snov, v vsakem atomu sta oba nerazdružno spojena."

In vendar se mora enkrat ustvariti svetovna ura! Sile se bodo izenačevale v vesoljstvu, ali da se izrazim znanstveno, entropija se bo večala od dne do dne. In kakor se vname električna iskra samo med telesoma, ki sta z električno oldarjena v različni meri, kakor izžareva gorkota le od gorkoteje v hladnejše snovi, tako delujejo tudi v vesoljstvu sile le tedaj, ako so neenakomerno razdeljene po njem — in ves svetovni proces ni drugega nego izenačevanje neenakomerno razdeljenih prirednih sil. In čez milijarde in milijarde let se morajo vse sile izenačiti popolnoma, entropija je dosegla svoj vrhunec — vesoljstvo je obstalo in odmarlo vsakemu nadaljnjemu udejstvovanju.

Toda kdo naj iz teh malenkostnih razmer naše zemlje sklepa o celokupnem vesoljstvu? Kdo nam pričča, da deluje priroda samo po načinu, ki ga nam odkrivajo naši eksperimenti? Genijalni fizik Clark Maxwell nam je popisal, kako popolnoma lahko eksistira v prirodi proces, pri katerem prehaja gorkota od nižje k višji temperaturi, proces, ki zopet oživi mrtvi kapital, ki ga je nabrala entropija.

Po svetu.

Iz Bazla poročajo: Nemški poslanci v avstrijskem državnem zboru so formalni svoj posebni zbor, ki ima obravnavati zadeve nemškega ljudstva v Avstriji, in obenem so proklamirali novo nemško državo pod imenom "Nemška Avstrija".

Karl Seitz, eden starih voditeljev nemških socialistov v Avstriji, je izvoljen predsednikom nemške skupščine. Poslanci izjavljajo, da žele prioriti avtonomiji avstrijskim Nemcem in ustanoviti zvezo z drugimi narodi. Skupščina je izdelala resolucijo, ki se peča z vladno formo dežel, v katerih bivajo izključno ali večinoma Nemci. Nemška Avstrija bo iskala izhoda k Jadranskem morju v sporazumu z drugimi narodi.

Dokler ne bo sprejeta ustava nove države, bo omenjena skupščina, državnozborniški poslancev tvorila provizorični narodni parlament, ki bo zastopal Nemce v Avstriji pri pogajanjih za mir in obenem bo sklepal najne zakone. Postavodajni oddelek skupščine sestoji iz dvajsetih članov, ki imajo oblast najeti državna posojila in izvrševati notranje zadeve.

Ko je socialist Seitz prevzel predsedništvo nove nemške države, je dejal, da mora biti njihovo prvo delo ustanovitev miru. "Storitii moramo vse, kar je v naših močeh, da olajšamo bedo neusko-avstrijskega ljudstva. Nova Nemška Avstrija, kateri smo položili temelji, bo sestavljena na podlagi svobodne volje nemškega ljudstva v Avstriji".

Poslanec Waldner, ki je otvoril novo skupščino, je izjavil, da je bil pooblaščen od nemških poslancev v starem avstrijskem državnem zboru, da skliece skupščino kot reprezentativno telo avstrijskih Nemcev. Organizacija ima svobodo govora in bo v kratkem proglasila neodvisno politično državo Nemcev v Avstriji.

Avstrijski Nemci, ki so že dolgo slutili razpad Avstrije, bodo delovali v tesni zvezi z Nemčijo. Po zadnjem uradnem štetju leta 1910 je bilo 9.950.000 Nemcev v Avstriji, medtem ko so našeli vseh prebivalcev v avstrijski polovici 28.325.000.

Čez Ženevo poroča carigradski brzojav, da je turški vojni minister Enver paša v kabinetnem svetu dejal: "Polom Bolgarske ni važen in ne bo imel nobenega vpliva na vojne zadeve." — Enver paša gotovo san ne veruje, kar govori. Izstop Bolgarske iz četverozveze pač ne izgleda kot polom v tem zmislu, kakor govori o njem Enver; nobenemu znamenju ne bi bilo mogoče zaupati, če ne bi bila Turčija veliko bolj polomljena kakor Bolgarska, in v Carigradu jim je treba le pogledati, kako teko železnice, da spoznajo največji pomen bolgarskega izstopa; Turčija je odrezana od Nemčije, svoje pokroviteljice, in Enver, ki je slab političar, a je bil včasih dober vojak, gotovo razume, da je s tem prerezana črna glavnihi žil centralnih sil. Če skuša varati samnega sebe, ne bo prevaril drugih.

Turčija je iz vojne. Sprejela je vse zavezniške pogoje za premirje in absolutno kapitulirala. Med pogoji so tudi sledeči:

1. Zavezniško bojno brodovje mora imeti odprto pot skozi Dardanele in Bospor. Okupacija in internacionalizacija Carigrada.

2. Turčija mora razorožiti armado, izročiti vse topove in municijo zavezniškom in takoj osvoboditi vse zavezniške vjetnike.

Okupacija Carigrada izvrši admiral Ganellet, vrhovni poveljnik zavezniške mornarice na Sredozemskem morju.

V francoski zbornici je admiral Leygues o turškem preudru puznauil, da se je bila turška vlada obrnila do vjetega angleškega generala Townshenda, katerega so bili Turki z 10.000 Angleži vred zajeli spomladi leta 1915 v Kut-el-Amari, s prošnjo, da naj gre k angleškemu admiralu, ki poveljuje brodovju na Egejskem morju in se dogovori za premirje. Obenem je Townshend dal, bil svoboda. Res je šel in dosegel, da je bilo podpisano premirje, kakor so hoteli zavezniiki, Turki so se morali zelo ponižati, ker so bili prisiljeni

prositi svojega vjetnika za premirje. Preliminarno pogajanje se je vršilo v Madrosu in klynčna pogodba se je bila podpisana v Solunu.

Turčija je napovedala vojno pred štirimi leti v novembru 1914, ko je na pritisk Nemčije pretrgala diplomatske stike z Anglijo, Francijo in Rusijo. Pet dni pozneje so Angleži okupirali ofok Ciper, Edin uspeh, ki so ga imeli Turki, je bil v Mezopotamiji, ko so vrgli angleške čete pod generalom Townshendom od Bagdada nazaj in jih vjeli v Kue-el-Amari. Zavezniška kampaunja na Galipoli in v Dardanelah je bila tudi brez uspeha. Toliko več uspeha so pa imeli Rusi v Kavkaziji in pozneje Angleži v Mezopotamiji in Palestini.

Iz Kodanja poročajo: Revolucionarni socialisti v Stuttgartu so napadli palačo kralja Viljema Vrttembergškega. S klici: "Dol s kaiserjem!" so pobili okna na palači. Ljudska množica je nato napadla vozove poštne železnice in zahtevala, da mora kaiser abdicirati. Polcija na konjih se je spopadla z izgrdniki in jih razpršila. Nemtri v Stuttgartu so trajali ves dan v nedeljo.

Iz Tokija poročajo: Bivši japonski ministarski predsednik Okuma je objavil v tokijskem časopisu sledeče mirovne pogoje Japonske:

1. Japonska mora dobiti Maršalsko, Karolinsko in Ladronske otočje, ki je bilo prej lastnina Nemčije.

2. Japonska mora imeti kontrolo nad Tsing-tavom, telegrafsko črto na Južnem Morju in železnico v Thinnau.

3. "Odrjati" vrata Kitajske ostanajo, kot doslej.

Viskont Kato bo japonski poslance na mirovni konferenci.

Mirovni pogoji Kitajske se križajo z zahtevami Japonske. Dr. Tsun, novi kitajski konzul za New York, ki je pravkar prišel v Amerika, je iz-

javil, da bo Kitajska republika zahtevala na mirovni konferenci, da dabi nazaj deželo Tsingjav, katero si lasti Japonska. Delje lo Kitajska zahtevala odpravo takozvanih "teritorialnih pravie", vsled katerih niso na Kitajskem bivajoči inozemci podložni Kitajskim zakonom.

Iz Loudona poročajo: Rusko-brezično poročilo opisuje položaj v ruskih deželah, ki so jih okupirali Nemci, kot sledi: Nemške čete se pripravljajo na odhod iz vseh okupiranih ruskih pokrajin; tedaj s seboj bi rade odnesle čisto vse, kar se da odnesti. Za njih ostaja prava puščava. V Beli Rusiji so Nemci pobrali kmetom vse živino do zadnjega konja, zadnjega vola in zadnje krave. Polja leže neobdelana, kajti Nemci so na spomlad pobrali vse žito in kmetom ga niso pustili niti za seme. Mleka ni dobili ne kaplje in otroci umirajo od lakote. Iz vseh ruskih mest so Nemci pobrali in naložili na vlake vse polhišto iz stanovanj, telegrafsko in telefonsko opremo ter železniške tračnice, ki so jih potrgali so tirov. Pustili so le razbite vagonc.

RAZPIS SLUŽBE. Eksekutiva Slovenskega republicankega združenja išče KORESPONDENTA, ki je zmožen pravilne slovenske in angleske korespondence na pisalnem stroju. Štenograf ima prednost. Plača po dogovoru. Prošnje je poslati na naslov: Anton J. Terbovec, Box 1, CICERO, ILL.

ODGOVOR IN POJASNILO.

Johnstown, Pa.

Prinoran sem odgovoriti na... glavnemu odboru... Johnstown, Pa.

Zadnje čase je prišlo nekoliko... glavnemu odboru... Johnstown, Pa.

Uradna poročila, katera so se... glavnemu odboru... Johnstown, Pa.

Vprašam G. N., in njegove... glavnemu odboru... Johnstown, Pa.

Vprašam G. N., in njegove... glavnemu odboru... Johnstown, Pa.

Vprašam G. N., in njegove... glavnemu odboru... Johnstown, Pa.

Vprašam G. N., in njegove... glavnemu odboru... Johnstown, Pa.

Vprašam G. N., in njegove... glavnemu odboru... Johnstown, Pa.

Vprašam G. N., in njegove... glavnemu odboru... Johnstown, Pa.

GLAVNI ODBOR NAPADEN OD STRAN GLASILA IN NJEGOVH AGENTOV.

Ali je imel glavni odbor pravi... glavnemu odboru... Johnstown, Pa.

Glej pravila, stran 16; Namen... glavnemu odboru... Johnstown, Pa.

Nikakor ne dopuščamo, da bi... glavnemu odboru... Johnstown, Pa.

Iz Washingtona, D. C., imamo... glavnemu odboru... Johnstown, Pa.

Vprašam članstvo, ali dela... glavnemu odboru... Johnstown, Pa.

S. P. D. Z., se je organizirala... glavnemu odboru... Johnstown, Pa.

Pismena pogodba je dospela... glavnemu odboru... Johnstown, Pa.

G. N. je bil v trdnem dogovoru... glavnemu odboru... Johnstown, Pa.

Kot smo pa videli pri G. N., da... glavnemu odboru... Johnstown, Pa.

VATI NOVA DRUŠTVA IN ČLANE, SO ZAČELI MISLITI, DA BI BILJO VEJDAJ DOBRO.

sedaj ko zveza napreduje, da... glavnemu odboru... Johnstown, Pa.

Glavni tajnik je bil od povratka... glavnemu odboru... Johnstown, Pa.

Ob času združenja SDPZ. in... glavnemu odboru... Johnstown, Pa.

Ob času združenja SDPZ. in... glavnemu odboru... Johnstown, Pa.

Ob času združenja SDPZ. in... glavnemu odboru... Johnstown, Pa.

Ob času združenja SDPZ. in... glavnemu odboru... Johnstown, Pa.

Ob času združenja SDPZ. in... glavnemu odboru... Johnstown, Pa.

Ob času združenja SDPZ. in... glavnemu odboru... Johnstown, Pa.

Ob času združenja SDPZ. in... glavnemu odboru... Johnstown, Pa.

GL. ODBORNIKE. ZAPISNIK, KI JE BIL PRILOŽEN V GLASILU O AFERI GL. TAJNIKA.

ki je bil priložen v glasilu o aferi... glavnemu odboru... Johnstown, Pa.

ki je bil priložen v glasilu o aferi... glavnemu odboru... Johnstown, Pa.

ki je bil priložen v glasilu o aferi... glavnemu odboru... Johnstown, Pa.

ki je bil priložen v glasilu o aferi... glavnemu odboru... Johnstown, Pa.

ki je bil priložen v glasilu o aferi... glavnemu odboru... Johnstown, Pa.

ki je bil priložen v glasilu o aferi... glavnemu odboru... Johnstown, Pa.

ki je bil priložen v glasilu o aferi... glavnemu odboru... Johnstown, Pa.

ki je bil priložen v glasilu o aferi... glavnemu odboru... Johnstown, Pa.

ki je bil priložen v glasilu o aferi... glavnemu odboru... Johnstown, Pa.

ADVERTISEMENT

PODPORNA ZVEZA... SLOV. DELAVSKA... Ustanovljena dan 6. avgusta 1901.

Sedež: Johnstown, Pa. GLAVNI URADNIKI: Predsednik: IVAN PROSTOR, 1908 Norwood E'd., Cleveland, Ohio.

URADNO GLASILO: "GAS NARODA." 82 Cortlandt Street, New York City.

Največja slovenska zlatarska trgovina FRANK ČERNE 6033 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

Imate za 3.000 članov. Organizirali so se policisti in ognjegašci.

BREZPOGOJNA UDAJA. Strupi se vedno nahajajo v človeškem telesu.

MILWAUKEE, WIS. Seje slovenskega soc. kluba se vrševsak drugi in četrti petek v mesecu v Illinois dvorani.

Previdne gospodinjje. Imajo trdn vožnje eno-členski Dr. Richterjevega

PAIN-EXPELLER. Jedino pravi zdravilo za vsa boleča stanja.

Za izpiranje ust. Bolezen na obistih se pojavi kakor hitro so obisti nezmožne za čiščenje.

Zdravilo milo. morali bi imeti vsaki hiši. Severova medicinska Skin Soap.

Krasno obličje. je najglavnejše za vsako lezoko in moža.

Severova domača zdravila se prodajajo v vseh lekarnah po vsej državi.

W. F. SEVERA CO., Cedar Rapids, Iowa.

Turško premirje.

Pogoji, ki jih je podpisala Turčija, so zelo drastični. Pogodba obsega 25 točk, ki so:

1. Otvoritev Dardanel in Bosporja in pr. st. uhod na Črno morje. Zavezniki okupirajo dardanelске in bosporjske trdnjave.
2. Turčija mora povedati, kje so mine, torpedne eevi in druge ovire v turških vodah in pomagati mora, da se odstranijo čimprej.
3. Turčija mora dati vse informacije glede na mine v Črnem morju.
4. Vsi zavezniki bojni vjetniki in internirani Armenci se imajo takoj osvoboditi in zbrati v Carigradu, kjer se vkreajo na zaveznike lrdje.
5. Takojšnja demobilizacija turške armade izvzemši nekaj čet za vzdrževanje notranjega miru in obmejne straže in količino teh čet določijo zavezniki.
6. Turčija mora izročiti zaveznikom vse bojne ladje v svojih vodah. Ladje se internirajo v turških vodah, ki jih določijo zavezniki. Izvzeto je le nekaj manjših ladij za policijsko službo v turških vodah.
7. Zavezniki imajo pravico okupirati vsako strateško mesto v Turčiji, če bo treba.
8. Zavezniki imajo prast vstop v vse turške luke, medtem ko morajo biti izključene sovražne ladje.
9. Zavezniki okupirajo Tavriški tunelski sistem.
10. Turčija mora umakniti svoje čete iz Perzije v svoje stare meje.
11. Turčija je že izpraznila del Transkavkazije in izprazniti mora še ostale dele, če se bo zdelo zaveznikom potrebno.
12. Zavezniki vzamejo pod svojo kontrolo postaje navadnega in brezžičnega telegrafa na Turškem, toda turške vladne brzojavke so izvzete.

13. Turki ne smejo uničiti militarist.čnega in trgovskega materiala.

14. Turčija mora odstopiti zaveznikom proti določenim cenam preostanek premoga, olja in drugega materiala, ne sme pa izvzati tega blaga v centralne države.

15. Vse turške železnice pridejo pod kont. o o zaveznikov, ki jih smejo porabiti za svoje potrebe kadarkoli in kjerkoli hočejo. Batum in Baku okupirajo zavezniki.

16. Vse turške čete v Hedžasu (Arabija), Siriji in Mezopotamiji se imajo podati najbližnjim zaveznikiškim poveljnikom. Turške čete morajo izprazniti Cilicijo izvzemši policijskih straž.

17. Vsi turški oblastniki v Tripolitaniji se morajo podati najbližnjim italijanskim garnizijam.

18. Vsi nemški in avstro-ogrski vojniki, pomorščaki in civilisti morajo zapustiti turško ozemlje v enem mesecu.

19. Turška vlada se mora pokoriti zaveznikiškim naredbam glede na razpolaganje z orožjem, strelivom, vojaško opremo in transporti demobilizirane turške armade.

20. Zastopnik zaveznikiških držav bo nastavljen pri turškem ministru za potrebščine v svrhu, da pazi na zaveznikiške interese.

21. Turški vjetniki ostanjejo v rokah zaveznikov. Zavezniki se bodo še premislili glede na osvoboditev interniranih turških civilistov in moških preko vojaške starosti.

22. Turčija se mora zavezati, da pretrga vse stike s centralnimi državami.

23. V slučaju nerada v šestih armenkih vilajetih imajo zavezniki pravico okupirati te vilajete.

24. Sovražnosti med zavezniki in Turčijo prenehajo opoldne dne 31. oktobra 1918.

Boljševizem in socializem.

(Konec s 5. strani.)

kratkično in socialistično more iniciativa za vsa dela izhajati le iz skupnosti in pri izvrševanju del mora vlada biti pod kontrolo skupnosti.

V boljševiški Rusiji je ravno narobe. Namesto da bi bilo vse čim najbolj zbrano, je vse do skrajnosti razdrobljeno. Posledica tega sistema ne more biti socializem, ampak anarhija. In sedanje stanje v Rusiji je res anarhistično.

Usmrtitev bivšega carja je ilustracija tega sistema. Nikolaj Romanov je bil jetnik naroda. Ampak jekaterinogradskemu lokalnemu sovjetu je predložitveno paziti nanj. Brez obzira na misljenje prebivalstva ali sovjetov drugih krajev sestavil je jekaterinogradski boljševiki takozvano revolucionarno sodišče, pa ga ustrelje, v Moskvi jim pa ne ostane nič drugega, kakor reči: "No, je pa prav."

Na ta način ni bil le Nikolaj Romanov spravlen s sveta, ampak življenje sploh je v tem sistemu postalo brez čene. Ljudje, ki so simpatizirali z boljševiki in jih podpirali, dokler so jih smatrali za socialiste, kakor na primer Tokoi, predsednik prve socialistične vlade na Finskem, pravijo, da je rop, uboj, umor na Ruskem tako vsakdanja stvar, da se komaj še kdo zveni za take dogodke. Pri tem se delavcu prav tako lahko kakor kapitalistu zgodi, da gre živ iz hiše, pa obleži mrtev za kakšnim vogalom. Nikdar niso bile razmere pod carjem tako grozne, kakor so sedaj.

Temu reči socializem je pač več kakor predznost.

Ali vzroki te žalostne situacije so razumljivi.

Lenin in Troekij sta imela v dobi boljševiške revolte toliko pristašev med vojaki, da se je upor z oboževano silo posrečil. Odtod do večine ljudstva je pa dolga pot. V boljševiškem slučaju je zmagala revolta manjšine. In to se ne vjema s socializmom, temveč le z Leninovo teorijo, ki misli, da zadostuje za socialno revolucijo majhna zavedna stranka, kateri se bo tudi masa nezavednega ljudstva pridružila, kadar bo poklicana. Ta nazor se zelo približuje anarhističnemu. Boljševiški eksperiment je pa pokazal, da ni vreden piškavega oreha.

Nezavedna masa se včasih lahko pridobi za revolucijo. V drugih se prav tako lahko pridobi za reakcijo, kar dokazuje zgodovina na nekletih straneh. Toda kaj pomaga socializmu momentana pridobitev take mase, ki nima sama nobenega pojma

o socializmu? V taki masi govore instinkti in vodijo najprimitivnejši egoizem.

Revolucija nezavedne mase lahko porazi, kaj je. Ampak to je najmanjši del socialistične naloge. Ustanovitev socialistične družbe je glavni del, a če niso razmere dozorele za uresničenje tega cilja, tedaj vsaj izvršitev čim temeljitejših socialnih reform. Za to nalogo je pa absolutno potrebno sodelovanje ljudstva, ki mora poznati smoter in sredstva, ki mora torej biti socialistično zavedno.

Pričakovati kaj takega od mase ruskih mučikov je pač skrajna naivnost. Lenin pač ni pričakoval socialističnega znanja od kmetičev. Ampak po njegovi teoriji ni bilo treba tega. Zanj je bilo dovolj, da pozna on in še nekoliko tovarišev svoj cilj; ta skupina bo vse uredila po boljševiško, delavci in kmetje bodo pa razumeli njegovo naredbo, kadar bodo izdane.

Enako argumentira tudi avtokracija. Ampak socializem ne more sprejeti tega nauka od nikogar, in ruski zgled kaže, da res ni zanič.

Industrija se ne more ustanoviti, organizirati in voditi z naredbami. Razdejane železnice se ne morejo obnoviti in promet urediti s sklepi kakšnega sovjetskega odbora. Aprvizacija ljudstva z živili in ostalimi potrebščinami se ne oskrbi s peščice zavednih sodrugov. Pravičnost se ne more zavarovati, če si jo razlaga sovjet v vsaki vasi na svoj način.

S svojo manjšinsko teorijo je boljševizem napravil iz Rusije kaos, v katerem se je vdonačil pekel. A ker ne more "zavedna manjšina" meniti nič tebi nič napraviti socialistov iz nekoliko milijonov sebičnejšev in ker si razlaga vsakdo boljševizem tako, kakor se mu zdi najbolje zanj, ker vleče vsled tega vsakdo na drugo stran, se mora vsa mašinerija vsaj za silo le s silo skupaj držati. Tiranstvo boljševiške vlade, večno eksekutiranje, kateremu je v enem letu padlo več revolucionarjev za žrtev, kakor v dobi carizma v petih letih, je nujna posledica tega sfantaziranega sistema. Sila, s katero vlada peščica boljševikov doma, je pa prazna pena na zunaj. Napram socialnim revolucionarjem in menjševikom kaže Lenin lahko pest, pred Nemčijo mora neprenehoma plaziti na kolena in ponižno izpolnjevati njene ukaze.

Boljševizem je okrutna fantazmagorija, nočna mora, izrodek fanatizma, s socializmom pa nima opraviti nič drugega, kakor da ga je oblatil.

Prizadevanja kanadske vlade, da naselijo vojake, ki se vrnejo iz vojne, na zemljiščih, niso imela doslej velikega uspeha, kajti vlada ne razpolaga s svetom, ki vzbuja želje za naseljevanje.

Pred nedavnim časom je bil izdan uprepj, da imajo vojaki prvi pravico do državnega sveta in da se jim posodi \$2.500, da lahko uspevajo na farmi. Železniske družbe in zemljiščne družne imajo še dosti neobdelanega sveta. Vojaki iz Anglije in Kanade bi se radi naselili na farmah, in če pridejo ta rodovitna zemljišča pod plug, tedaj se bo izdatno pomnožil poljski pridelek. Razna sredstva priporočajo, da postane ta svet zopet državna posest. Sedanjji posestniki bi radi videli, da prodajo svet po sedanjih visokih cenah. Nekateri priporočajo kot sredstvo, da mora priti vse svet v gotovem času pod plug. To sredstvo bi priložilo špekulante, da obdelajo svet ali da ga prodajo vladi po prilični ceni in ne po sedanji, ki je bila umetno navita navzgor. Podobne reforme

priporočajo tudi nekatere organizacije v Zedinjenih državah.

Angleške delavske strokovne organizacije štejejo približno štiri milijone članov. Na konvenciji v Blackpoolu leta 1917 je bilo zastopanih 3.082.000 strokovno organiziranih delavcev. Od te konvencije sta se pridružili centralni organizaciji dve veliki organizaciji: organizacija strojevodij z 280.000 člani in organizacija težakov z 260.000 člani. Centrali se je pridružilo tudi več manjših organizacij, druge organizacije so pomnožile svoje članstvo, tako da je sedaj na Angleškem približno 4.000.000 strokovno organiziranih delavcev.

Narodni delavski odbor za izravnavanje sporov, ki dela na stabiliziranju delavske mezde za izučene in neizučene delavce pri vladnih delih, je objavil svoja prva priporočila, ki se tičejo ladjegradniških delavcev in rudarjev na antracitnem premogovem polju. Ladjegradniški delavski odbor za izravnavo uveljavi takoj priporočila za ladjegradniške delavce, kurivna uprava pa še ni izrekla svojega mnenja. Za izučene ladjegradniške delavce je določenih 80 centov na uro. Mezda za delo od kosa se ne spremeni do konference med zastopniki ladjedelnic in delavcev, ki delajo od kosa. Za neizučene delavce je meza povišana, poleg tega se jim pa še poviša vsakih šest mesecev v bodoče. Odbor priporoča za delavce, ki delajo zunaj in okoli antracitnih premogovnikov od 42 centov na uro naprej. Za rudarje, ki kopljejo antracitni premog in so plačani od tone, je preračunje na meza na \$6.60 na dan.

Narodni vojni delavski odbor je priznal povišanje mezde cestnoželezniškim uslužbencem v Kansas Cityju, Memphisu, Philadelphiji, Daytonu, O., Portlandu, Ore., New Orleansu in pri Kansas City and Western Interurban Co Minimalna meza znaša 42 $\frac{1}{2}$ ¢ na uro, najvišja pa 53¢.

"ČAS"

je edina slovenska revija v Ameriki. "Čas" prinaša lepe povesti, koristne gospodarske in zgodovinske nasvete, znanstvene zanimivosti, podučne in narodu potrebne razprave, mnogo mišnih slovenskih pesmic in poleg tega pa prinaša lepe in umetniške slike.

List shaja mesečno na 32 straneh in stane samo \$2.00 na leto, za pol leta \$1.00. Naroča se pri "Čas", 2711 So. Millard Ave., Chicago, Ill., v Clevelandu in okolici pa na 6033 St. Clair ave.

Severova zdravila

Izborno mazilo.
Ako vas tare revmatizem, protin in nevralgija, potrebujete kako dobro olje, s katerim se mažete zunanje. To zdravilo rabite morda že takoj; poskusite ga in se boste prepričali o njegovi izbornosti. Ni vam treba odlašati. Vzemite

Severa's Gothard Oil

(Severovo Gothardsko olje), katero ne potrebuje nikakovega posebnega priporočila. To zdravilo se samo pripravlja kot najboljši liniment za take bolezni. Izborno zdravilo, ako imate okorsle mišice in sklepe, kake poškodbe, in vsakovratne druge bolezni na telesu. Vzemite ga, kadarkoli je vam treba kakega mazilnega krepčila. Prodaja se v vseh lekarnah. Cena 50 in 60c.

W. F. SEVERA CO. CEDAR RAPIDS, IOWA

Dr. W. C. Ohlendorf, M. D.

Zdravnik za notranje bolezni in ranocelnik.

Zdravniška preiskava brezplačna — plačati je le zdravlilo, 1924 Blue Island Ave., Chicago. Ureduje od 1 do 3 popoldne, od 7 do 9 zvečer. Izven Chicagoa številni bolniki naj pišejo slovensko.

ZANIMIV ČLANEK O NADZOROVANJU BANKE ZVANE "CLEARING HOUSE"

Kaj to pomeni za ljudstvo, če je banka pod nadzorstvom "Clearing House". Vse banke, ki imajo zvezo s Chicago Clearing House, so podvržene strogemu nadzorovanju od uradnikov tega zavoda. Pregledovanje računov in imetja se mora vršiti najmanj enkrat na leto. Izvedenci natančno preiščejo stanje vsake banke. Vse gotovino preštejejo, pregledajo vse note, varščine, vknjižbe in druge vrednostne listine, se prepričajo o fondih, ki so založeni v drugih bankah in pregledajo knjige in račune. Če najdejo izvedenci kake slabe ali dvomljive vrednostne listine, se te ne štejejo več kot imovina banke. Ako se je skrčila vrednost bančnega premoženja, mora banka kazati pravilno vrednost v svojih knjigah. Če banka drzno špekulira in se ji pride na sled, mora to takoj opustiti. Vse, kar je slabo, riskirano, se mora takoj odstraniti in nadomestiti z boljšim. Če vsega tega banka hitro ne popravi in stori, izgubi vse nadaljnje ugodnosti in pravice, ki jih vživajo banke, katere so združene v Clearing House.

Kedar se odvzamejo kake banki te ugodnosti ali če ni sprejeta v Clearing House ima slednja za to dober vzrok. Na drugi strani pa je o banki, ki je članica te zveze, že to dovolj jasno dokaz, da ima dobro imovino, da je njen kredit dober in da vodi svoj denarni promet po predpisih, varno in sigurno.

Načrt za nadzorovanje bank potem Clearing House je bil izdelan v Chicago pred desetimi leti, od katerega časa naprej ni bankrotirala niti ena banka, ki je bila v zvezi s tem Clearing Houseom. Ako je šlo na ali drugi banki slabo vohed panike ali vojske, so ji takoj prišlo na pomoč druge Clearing House banke in ji pomagale, dokler se niso povrnilo zopet normalne razmere. Ta Clearing House nadzorovalni načrt se je pokazal tako uspešen, da so povsod, kjer koli se nahaja kak Clearing House, sprejeli ta načrt.

American State Banka je v zvezi s tem Clearing Houseom, je pod njegovim nadzorstvom in ima vse privilegije te banke, kateri poda vsako leto pet polnih računov.

American State Banka pa je tudi pod državnim nadzorstvom in odda vsako leto pet detajlnih računov o stanju Banking Departmenta države Illinois.

Napravite NAŠO banko za VAŠO banko in Vaš denar bo varen in ga lahko dvignete, kedar ga želite.

Vprašajte za seznam naših First Gold hipotek. Kakor tudi seznam \$100.00 in \$500.00 zlatih hipoteknih bonдов.

J. J. Stepić
predsednik
AMERIŠKE DEŽAVNE BANKE
Blue Island Ave., vogal Loomis in 18. ceste

PAZITE IN HRANITE

Narodni izrek pravi: "Pazite na vaš beli denar za črne dneve." To pomenja toliko kakor prvo pazite in hranite dokler ste še zdravi in mladi, da boste imeli nekaj za stara in onemogla leta. Vsa človek mora paziti in hraniti, ko le to je edina pot, ki vas vodi v neodvisnost. Prvi dolar, ki ga date nastran, se lahko ceni kot itemeljni kamen poslopja za katerim vsaki stromi. Dobro je vedno imeti na pametu narodni izrek ki pravi: "Zrno do zrna pogača: kamen na kamen palača". Najtežje je početek ali brez početka ni nikdar ničesar. Zatorej pridite vlagati vaš denar še danes, ampak pazite, da ga nalagate v gotovo in varno banko. Z vlogo enega dolarja dobite vašo bančno knjižico. Mi sprejemamo depar na hranilno vlogo in plačamo po 3% obresti od njega.

Posiljamo denar v Italijo, Rusijo in Francosko. Prodajamo prvo posojilno mortgage (markeče) in dajemo v našem varno hranilno predale. Sprejemo upise za potrobnost potovanja v staro domovino po vojni.

KASPAR STATE BANK
1909 Blue Island Avenue, Chicago, Ill.
Kapital, vloge in prebitok znaša nad \$6,000,000.

CARL STROVER

Attorney at Law.
Zastopa na vseh sodiščih.
Specialist za tožbe v odškodninskih zadevah.
Št. sobe 1009.
133 W. Washington Street.
CHICAGO, ILLINOIS.
Telefon: Main 3989.

MODERNA KNJIGOVZNICA.

Okusno, hitro in trpežno dela za privatnike in društva. Sprejemamo naročila tudi izven mesta. Imamo moderne stroje. Nizke cene in poštna postržba.
BRATJE HOLAN,
1638 Blue Island Ave.,
Chicago, Ill.
(Adv.)

ALI VESTE ZA LETOVIŠČE MARTIN POTOKARJA?

Seveda. To je "VIL-LAGE INN" s prostornim vrtno za izlete. Vodnjak z studenčno vodo na Martinovi farmi je poznan po vsej okolici. Ogden Ave., blizo cestne železniške postaje, Lyons, Ill. Telefonska številka 224 M.

SLOVENC!

pristopajte k SLOVENSKEI NARODNI POKLONNI JEDNOTI.
Naročite si devnik "Prosveta". List stane za celo leto \$3.00, pol leta pa \$1.50.

LOUIS RABSEL

SHAJALIŠČE SLOVENCEV.
NA 460 GRAND AVE., KENOSHA, WIS.
Telefon 1199.

Vstanjajte nova društva.

Deset članov(ice) je treba za novo društvo. Naslov za list in za tajništvo je: 2657 So. Lawndale Ave. Chicago, Ill.

Naivečja slovanska tiskarna v Ameriki je

Narodna Tiskarna

2146-50 Blue Island Avenue, Chicago, Ill.

Mi tiskamo v Slovenskem, Hrvaškem, Slovaškem, Češkem Poljskem, kakor tudi v Angleškem in Nemškem jeziku. Naša posebnost so tiskovine za društvo in trgovce. "PROLETAREC" se tiska v naši tiskarni

KADAR potrebujete društvene potreščine kot zastave, kape, regalice, uniforme, pečate in vse drugo obrnite se na svojega rojaka

F. KERŽE CO.,
2711 South Millard Avenue.
CHICAGO, ILL.

Cenike prejmete zastoni. Vse delo garantirano.

Edini slovenski pogrebnik

MARTIN BARETINČIČ
324 BROAD STREET Tel. 1475 JOHNSTOWN, PA.

Zaupno zdravilo dela čudeže

Skoro že 30 let se Trinerjeva zdravila uspešno rabijo z največjim zaupanjem. A to tudi radi pravega vzroka, ker zaupnost izdelovalca zasluži popolno zaupanje in čislanje od strani številnih odjemalcev. Malo povišanje cen je sedanja potreba, da se obrani zanesljiva vsebina izdelkov. Branilo smo se dolgo zoper druginjo na vseh številnih potrebščinah naših, a novi vojni davek nam je spodbil še zadnji stebel in morali smo cene nekoliko povišati. Vsa prijatelji Trinerjevih lekov priznava brez ugovora, da v sedanosti, ko moramo veliko več plačati za potrebščine, in tudi lekarja stane stvar več, ni bilo mogoče druginj v okom priti. Zato pa bo vrednost Trinerjevih lekov povrnila odjemalcem vse kar več plačajo za nje.

TRINERJEVO AMERIŠKO ZDRAVILNO GRENKO VINO

torej ima tako zaupanje in vseh med svetom, ker učini, da bol zgubi svoje stališče. Imed vseh boleznih jih je devdeset odstotkov povzročenih in spetih v žlodeh. Trinerjevo Zdravilno Grenko VINO očisti želodec in odstrani iz notranjčine drobovja vse nabrane nepotrebne in strupene snovi, ki so nekakšen brlog zlotvornih tvarin zavirajočih pravilno delovanje drobovja. Trinerjevi leki so prosti vsakovratne nepotrebne mešanice in vsebujejo le potrebne zdravilne grenke koreninice ter krasno žareče rdeče vino. V zadevi zabasastosti, neprebavnosti, glavobola, polglavobola, nervoznosti, navadne slabobe, kakor tudi v žledolnih neprilikah, ki rade nadlegujejo ženske ob premembli žitja ali rudarje in druge delavce, ko delaje in vdihavajo plin, če rabite ta lek, boste našli v njem neprecenljivo vrednost. Dobite je v vseh lekarnah.

TRINERJEV LINIMENT

prodrere vzelej v koren bolečine, zato pa je zlasti v slučaju protina, ali revmatizma, nevralgije, lumbago, otrplosti gležnjev in drugih, najhitrejša in gotova pomoč. Jako je dobro tudi v zadržanih odrgnin in oteklin itd., tudi za drgnjenje živeev in za mazanje po kopanju nog. Dobite je v vseh lekarnah.

TRINERJEV ANTIPUTRIN

je izvrstno in prav prijetno zdravilo za navadno rabo znotraj. Posebno za izpiranje grla in ust; istotako za čiščenje ran, izpuščajev in drugih kožnih otvorov. Dobi se v vseh lekarnah. Najnovejšo nagrado so dobila Trinerjeva zdravila na mednarodnih razstavah: Gold Medal—San Francisco 1915, Grand Prix—Panama 1916.

JOSEPH TRINER
MANUFACTURING CHEMIST
1333-1343 South Ashland Ave. Chicago, Ill.